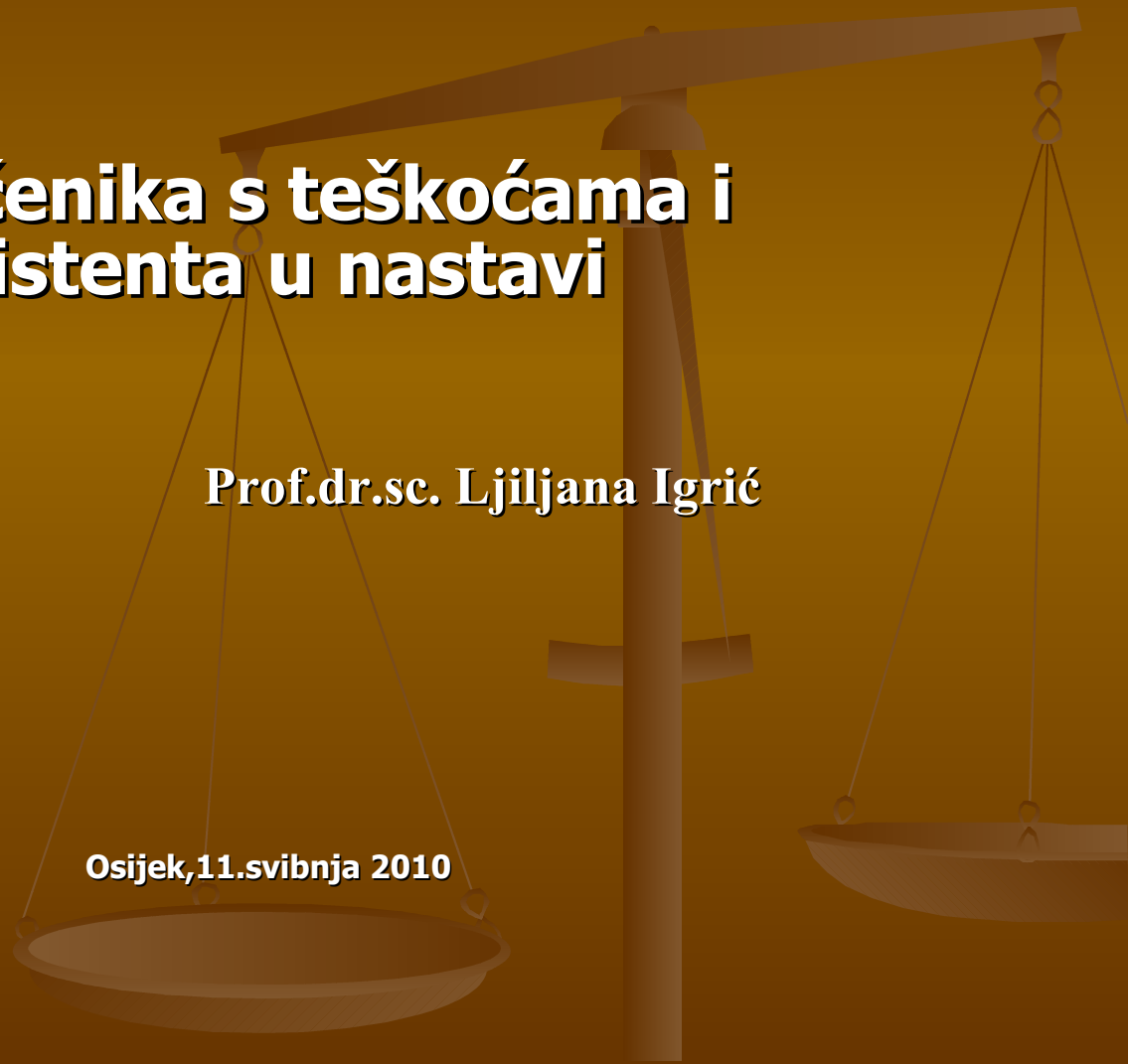

Inkluzija učenika s teškoćama i uvođenje asistenta u nastavi

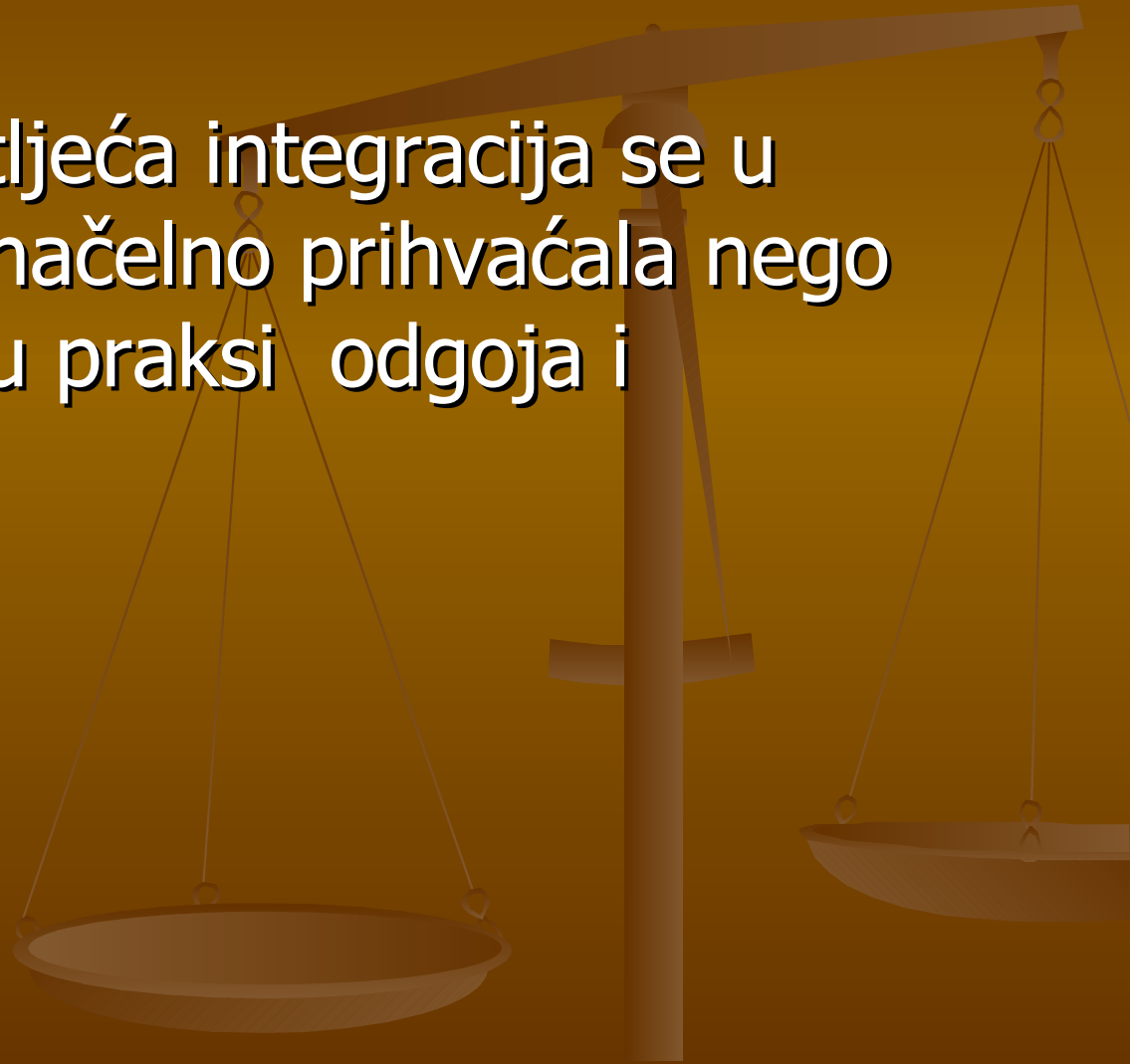
Prof.dr.sc. Ljiljana Igrić

Osijek, 11. svibnja 2010

Edukacijsko uključivanje/inkluzija

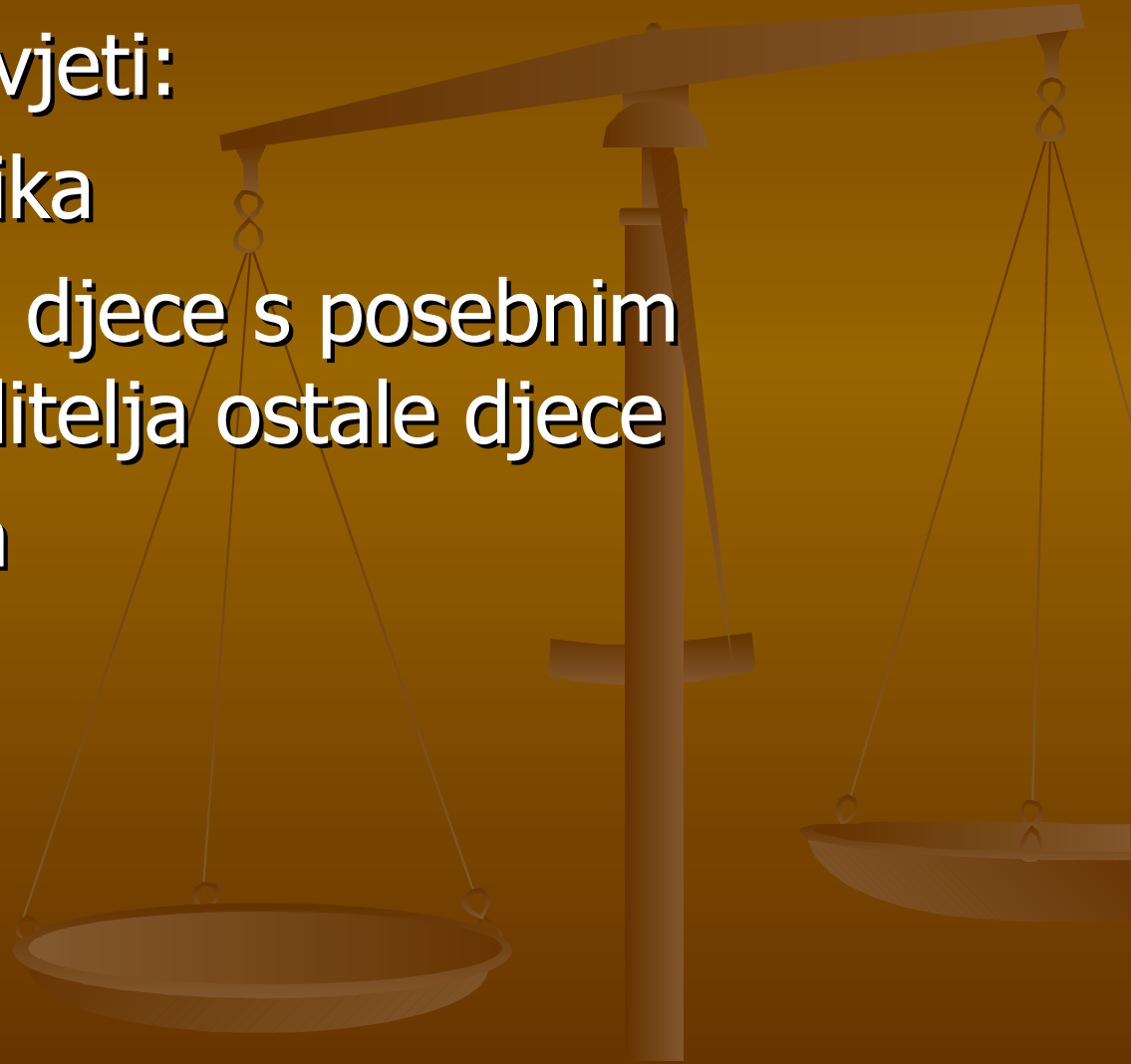
- Gotovo tri desetljeća integracija se u Hrvatskoj više načelno prihvaćala nego što je zaživjela u praksi odgoja i obrazovanja.

Istraživanja preduvjeta za edukacijsko uključivanje

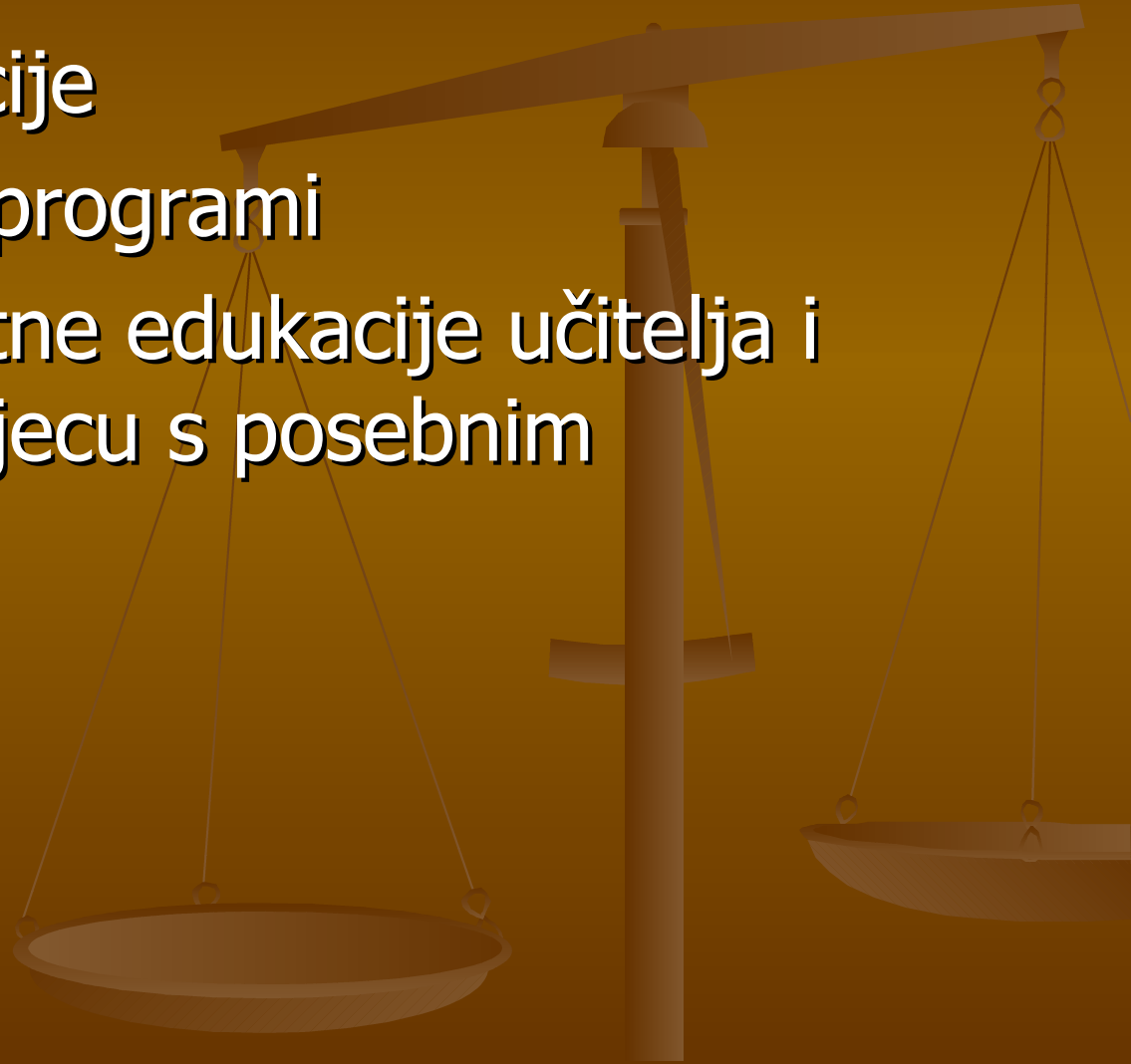
Subjektivni preduvjeti:

- stavovi nastavnika
- stavovi roditelja djece s posebnim potrebama i roditelja ostale djece
- stavovi vršnjaka

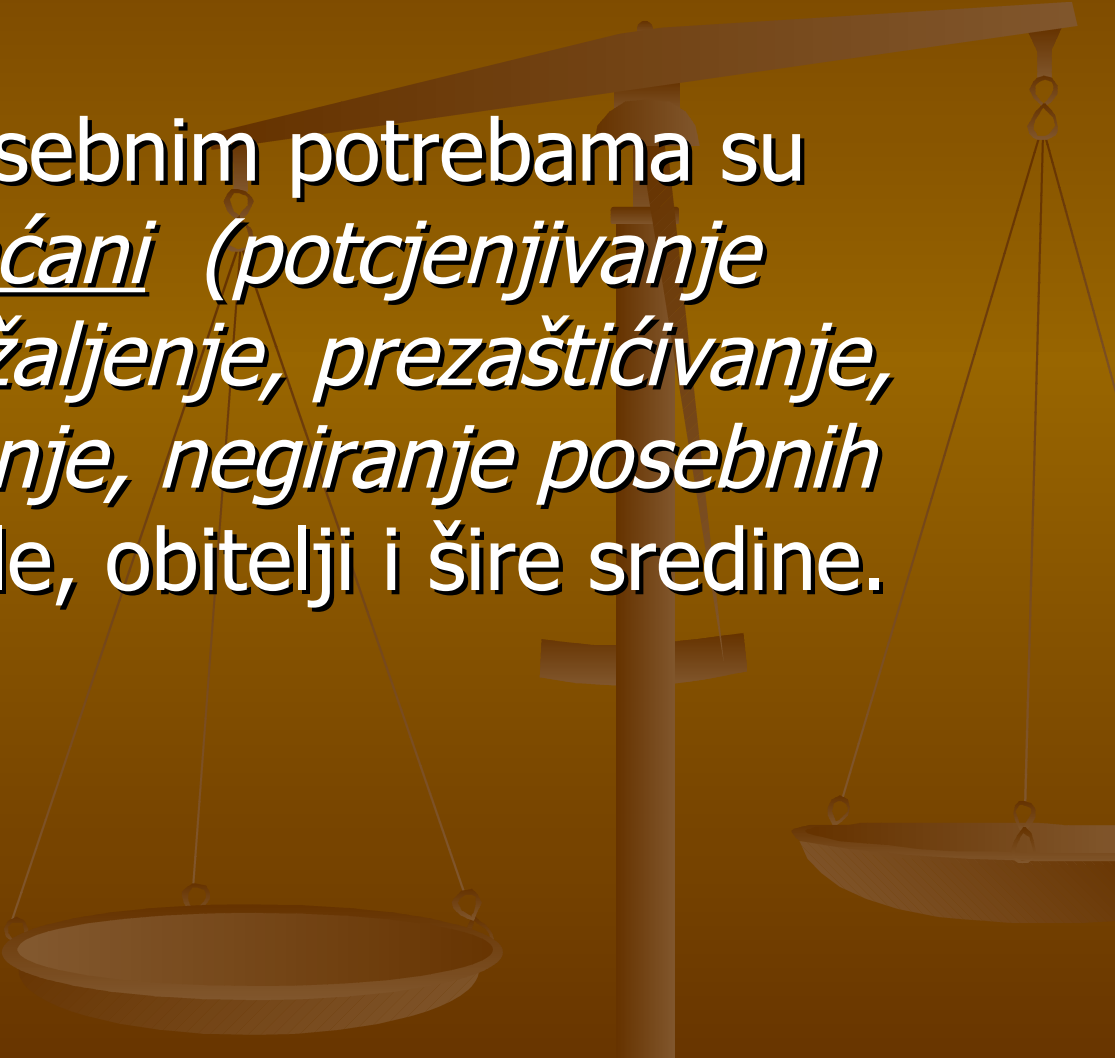
Evaluacija

- modeli integracije
- rehabilitacijski programi
- programi dodatne edukacije učitelja i nastavnika za djecu s posebnim potrebama

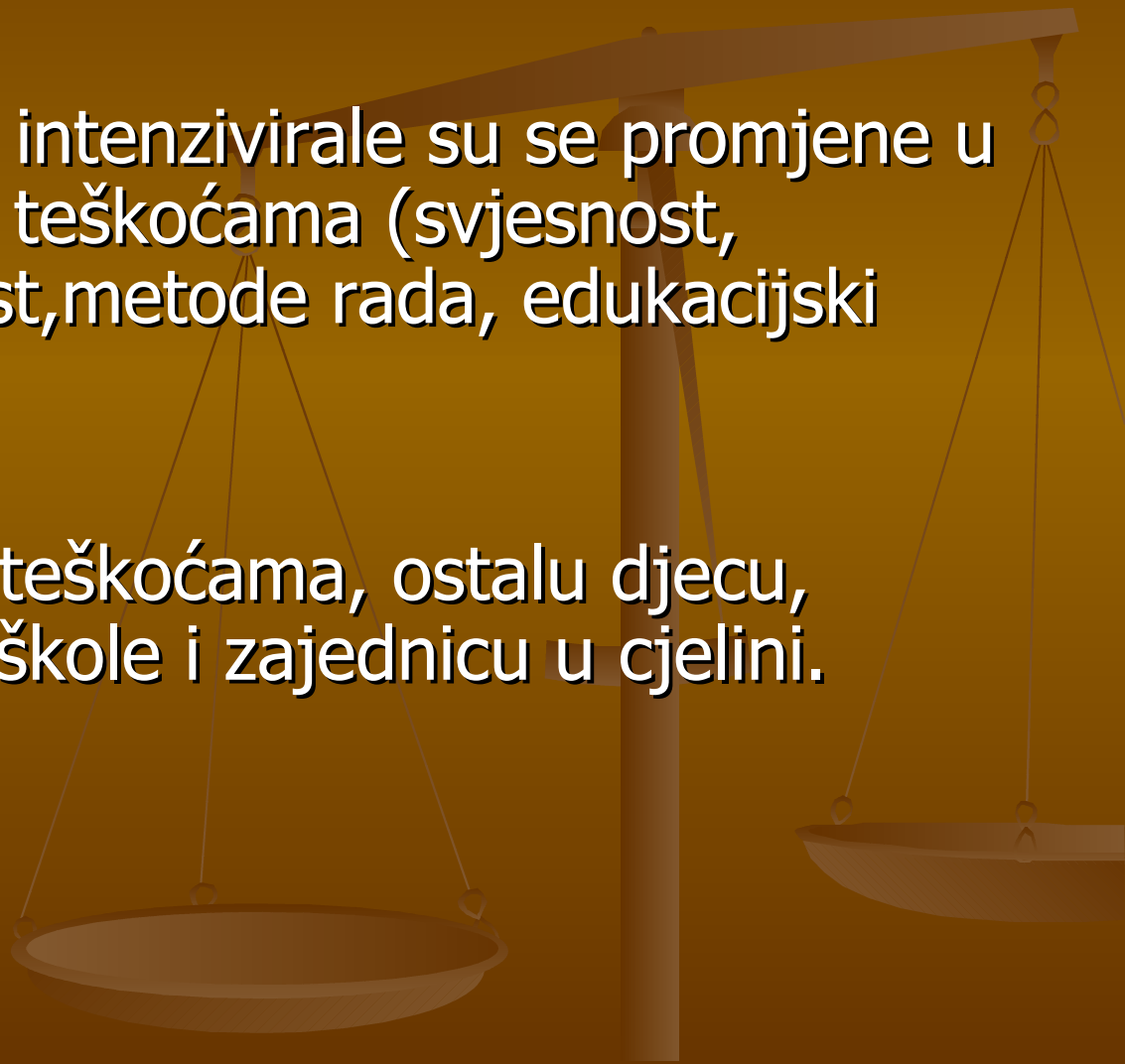
Pokazatelji istraživanja:

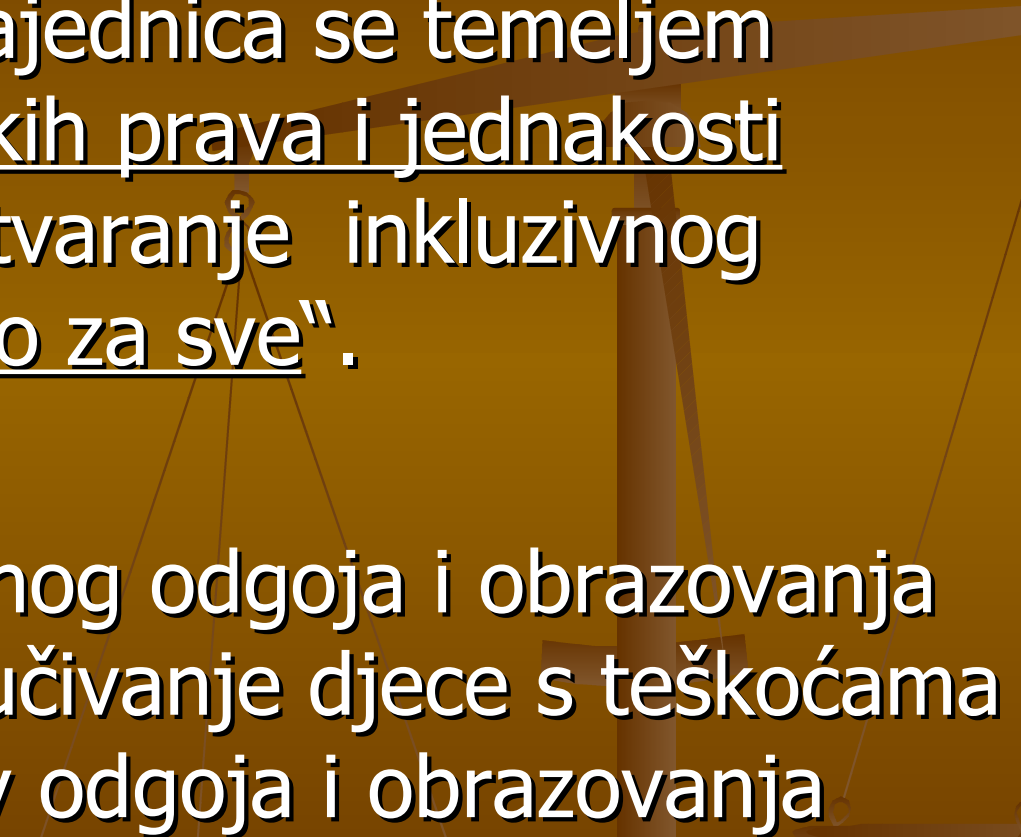
Djeca i mladi s posebnim potrebama su često neprihvaćani (*potcjenjivanje sposobnosti, sažaljenje, prezaštićivanje, stid, precjenjivanje, negiranje posebnih potreba*) od škole, obitelji i šire sredine.

Današnje smjernice u edukacijskom uključivanju

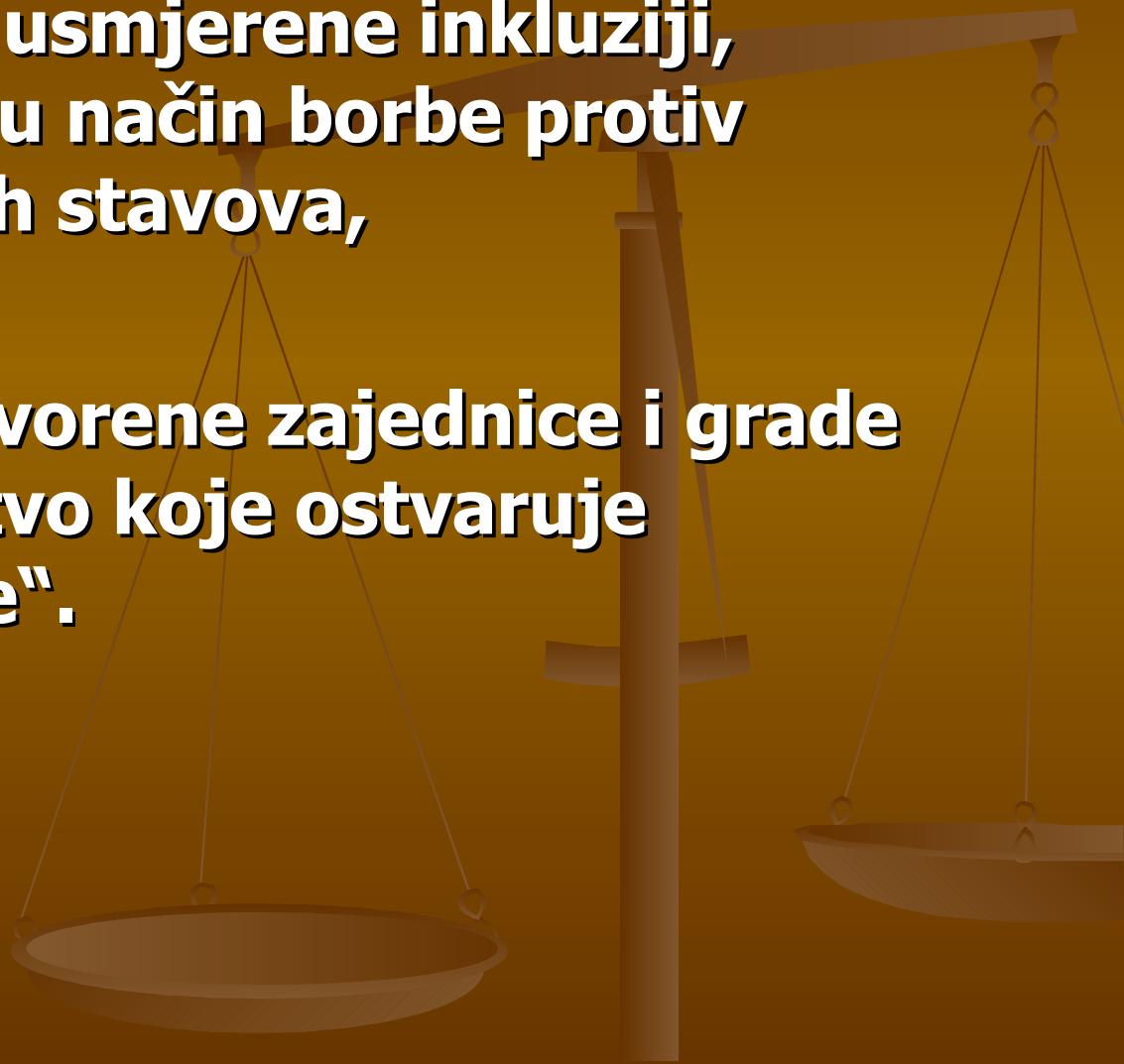
- Zadnjih 10 godina intenzivirale su se promjene u edukaciji djece s teškoćama (svjesnost, stavovi, dostupnost, metode rada, edukacijski pojmovi...)
- Važne za djecu s teškoćama, ostalu djecu, roditelje, učitelje, škole i zajednicu u cjelini.

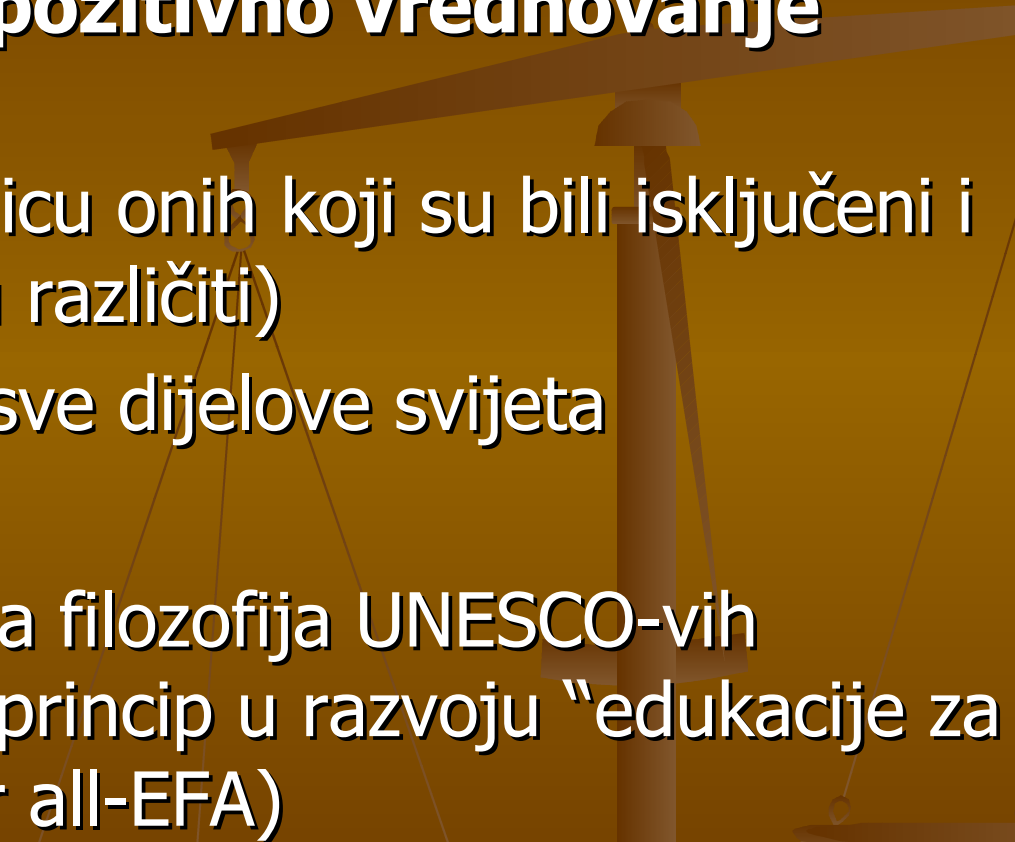
-
- Međunarodna zajednica se temeljem poštivanja ljudskih prava i jednakosti opredjelila za stvaranje inkluzivnog društva, „društvo za sve“.
  - Izazov suvremenog odgoja i obrazovanja je osigurati uključivanje djece s teškoćama u redovni sustav odgoja i obrazovanja

Zaključak UNESCO-ve konferencije (Salamanca, 1994.)

- **“Redovne škole usmjerene inkluziji, najučinkovitiji su način borbe protiv diskriminacijskih stavova,**
- **one stvaraju otvorene zajednice i grade inkluzivno društvo koje ostvaruje edukaciju za sve”.**

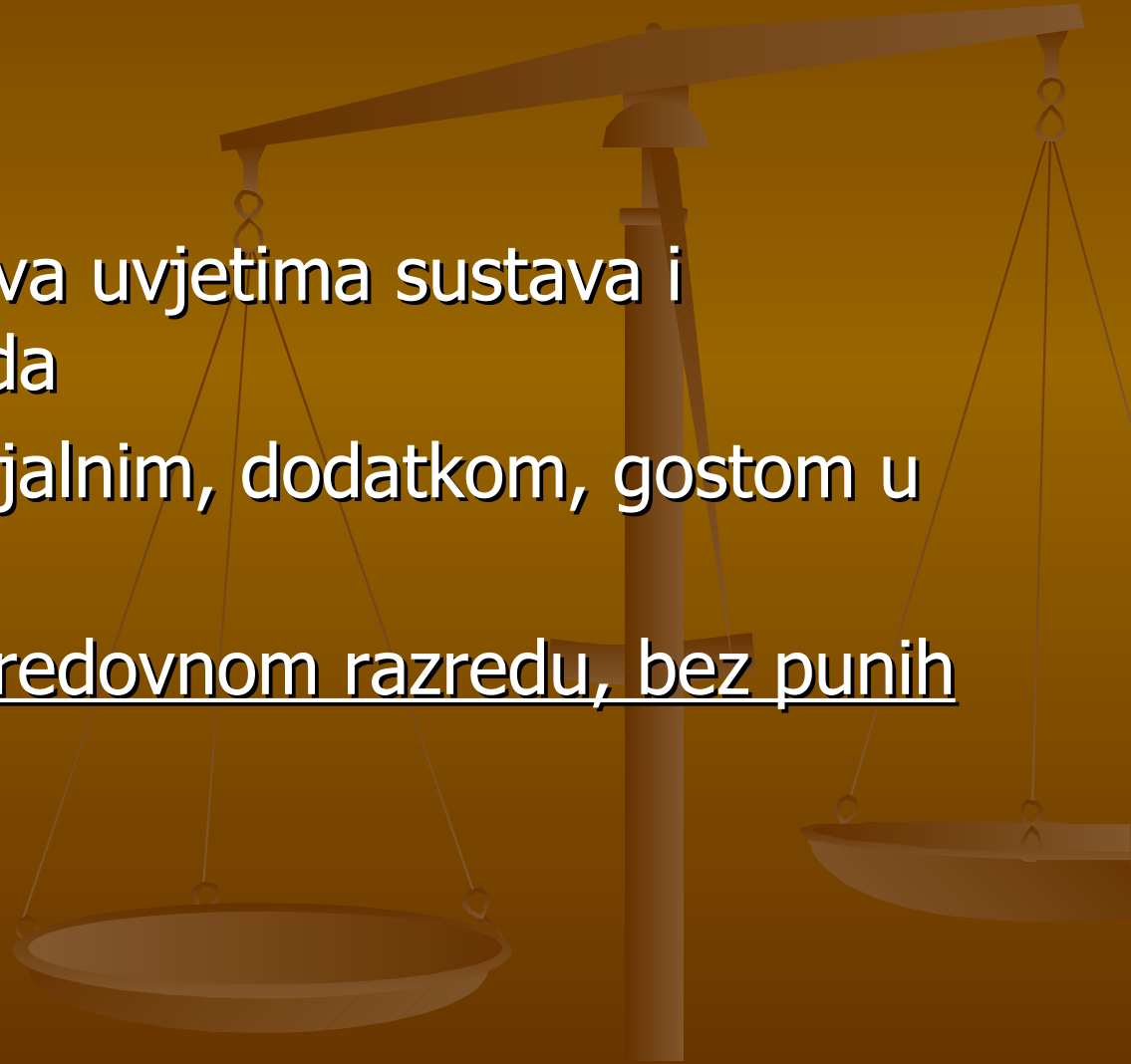

-
- Posljedice edukacijskog uključivanja
  - **prepoznavanje i pozitivno vrednovanje različitosti**
    - „vraćanje“ u zajednicu onih koji su bili isključeni i segregirani (jer su različiti)
  - Procesi zahvaćaju sve dijelove svijeta
  - Inkluzija je osnovna filozofija UNESCO-vih programa i vodeći princip u razvoju “edukacije za sve”(education for all-EFA)

INTEGRACIJA / INKLUZIJA

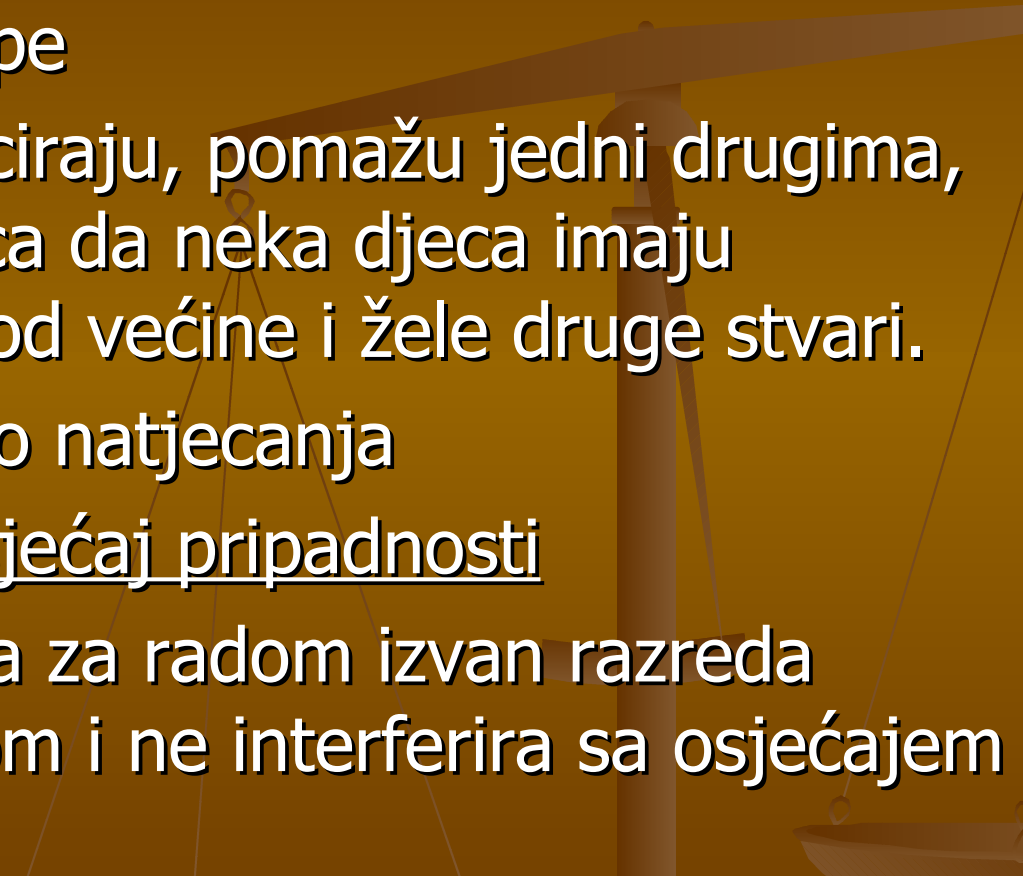
INTEGRACIJA

- Dijete se prilagođava uvjetima sustava i aktivnostima razreda
- Smatra ga se specijalnim, dodatkom, gostom u redovnom razredu
- Ima dozvolu biti u redovnom razredu, bez punih prava.

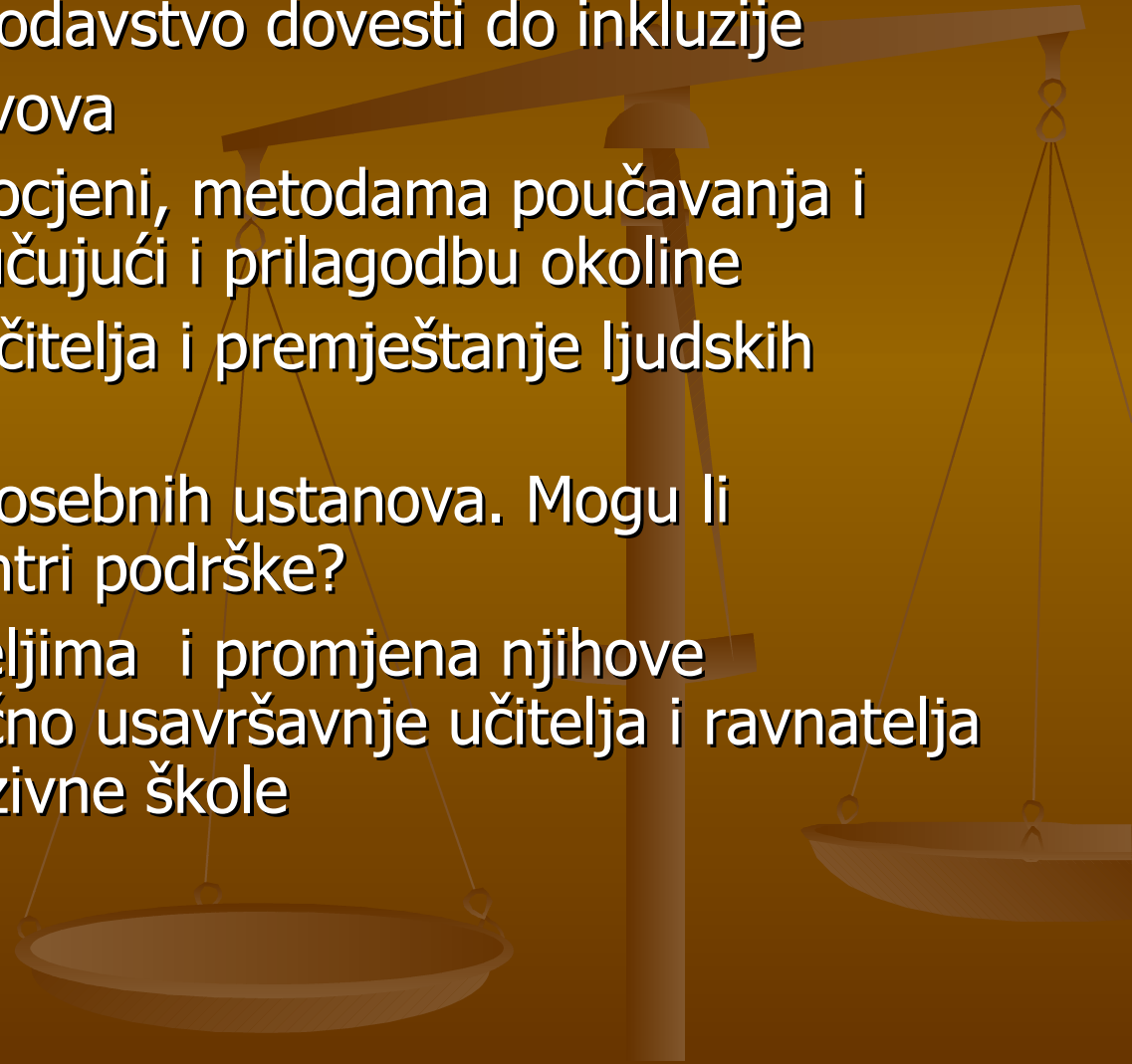
INTEGRACIJA / INKLUZIJA

INKLUZIVNA EDUKACIJA

- Članovi su iste grupe
  - Suraduju i komuniciraju, pomažu jedni drugima, prihvaćena činjenica da neka djeca imaju potrebe drugačije od većine i žele druge stvari.
  - Više suradnje nego natjecanja
  - Sva djeca imaju osjećaj pripadnosti
  - Povremena potreba za radom izvan razreda smatra se prirodnom i ne interferira sa osjećajem pripadnosti grupi.
-

Uvjeti edukacijskog uključivanja

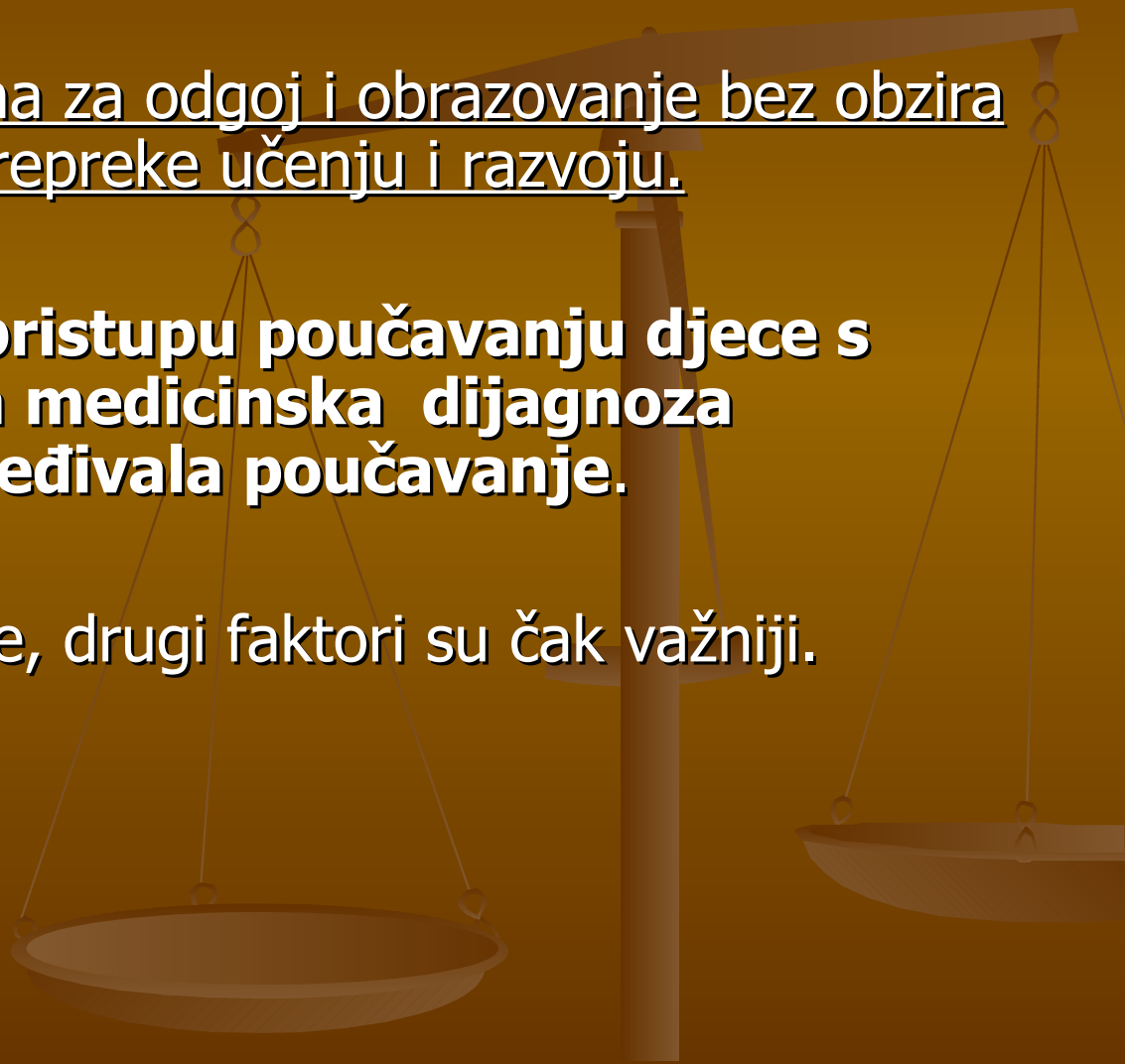
- Ne može samo zakonodavstvo dovesti do inkluzije
- Promjena "srca" i stavova
- Promjena pristupa procjeni, metodama poučavanja i vođenju razreda uključujući i prilagodbu okoline
- Redefiniranje uloge učitelja i premještanje ljudskih resursa
- Redefiniranje uloge posebnih ustanova. Mogu li postepeno postati centri podrške?
- Stručna podrška učiteljima i promjena njihove edukacije, stalno stručno usavršavanje učitelja i ravnatelja s ciljem razvoja inkluzivne škole

Prepreke u odgoju i obrazovanju

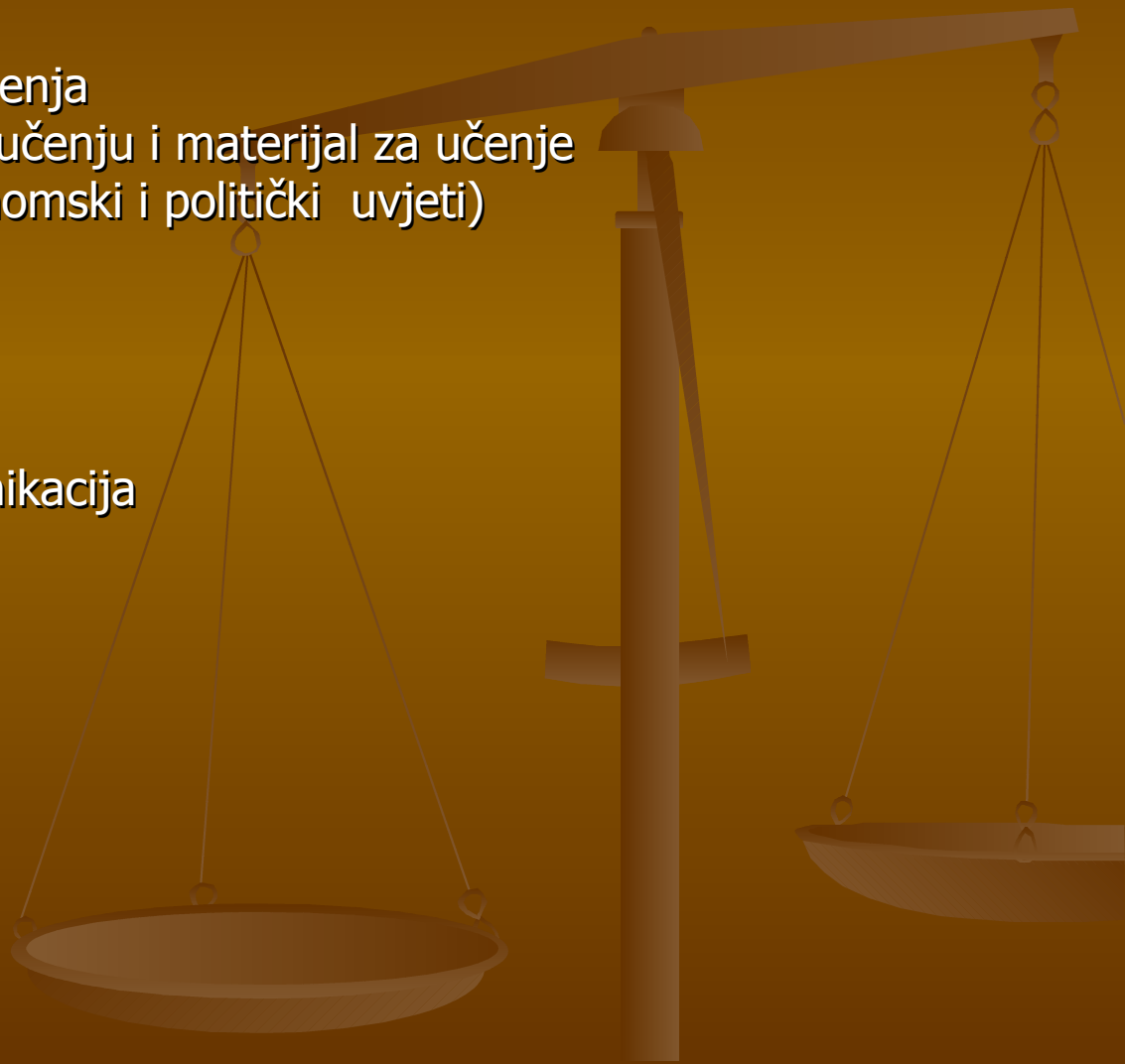
- Sva su djeca sposobna za odgoj i obrazovanje bez obzira kako se prevladaju prepreke učenju i razvoju.
- **U tradicionalnom pristupu poučavanju djece s teškoćama njihova medicinska dijagnoza (oštećenje) je određivala poučavanje.**

Premda oštećenje utječe, drugi faktori su čak važniji.

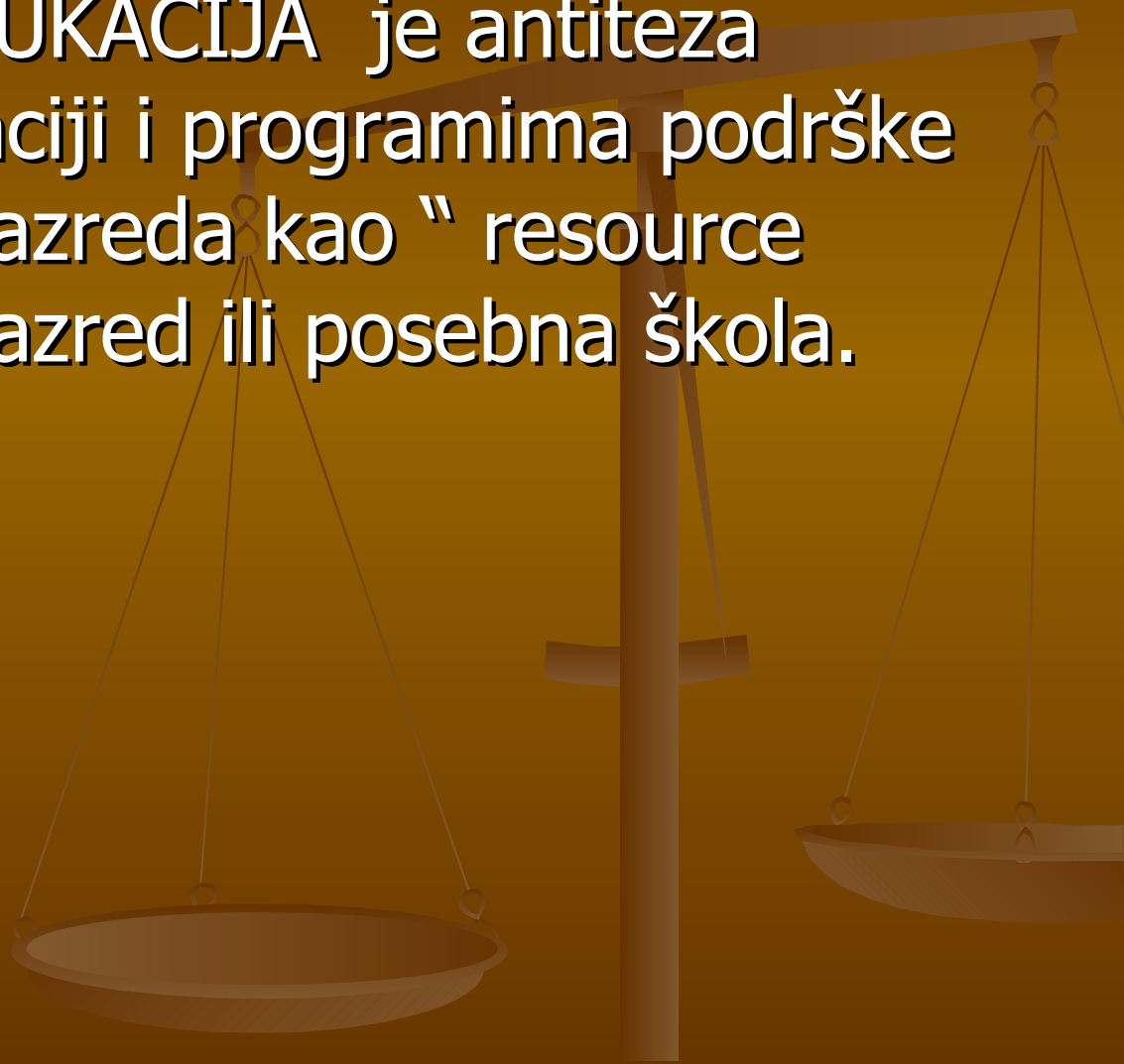

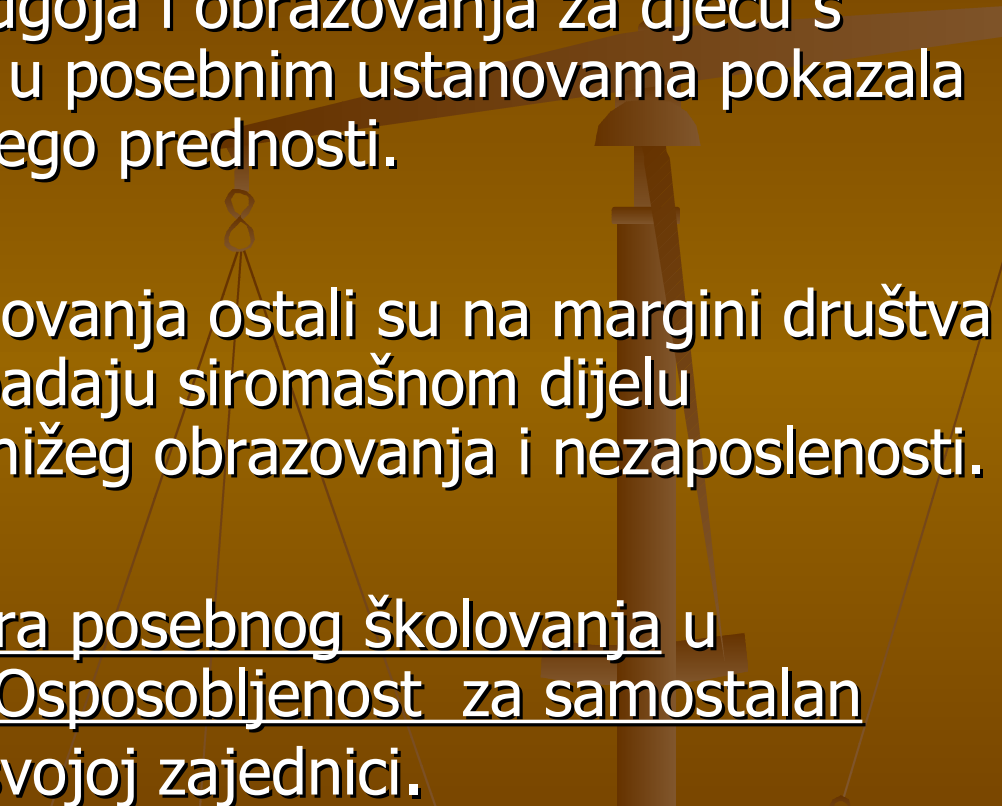
Prepreke u odgoju i obrazovanju

- Okolina, uključujući stavove prema djeci jer je:
  - nestimulativna
  - učitelj ne razumije proces učenja
  - neprikladan sadržaj ,pristup učenju i materijal za učenje
  - opći okolni faktori (soc.ekonomski i politički uvjeti)
- Osobine djeteta
  - znatiželja
  - motivacija
  - inicijativa, interakcija i komunikacija
  - soc. kompetencija
  - kreativnost
  - temperament
  - način i stil učenja
  - sposobnosti
- Priroda i težina oštećenja

- INKLUZIVNA EDUKACIJA je antiteza specijalnoj edukaciji i programima podrške izvan redovnog razreda kao "resource room", posebni razred ili posebna škola.

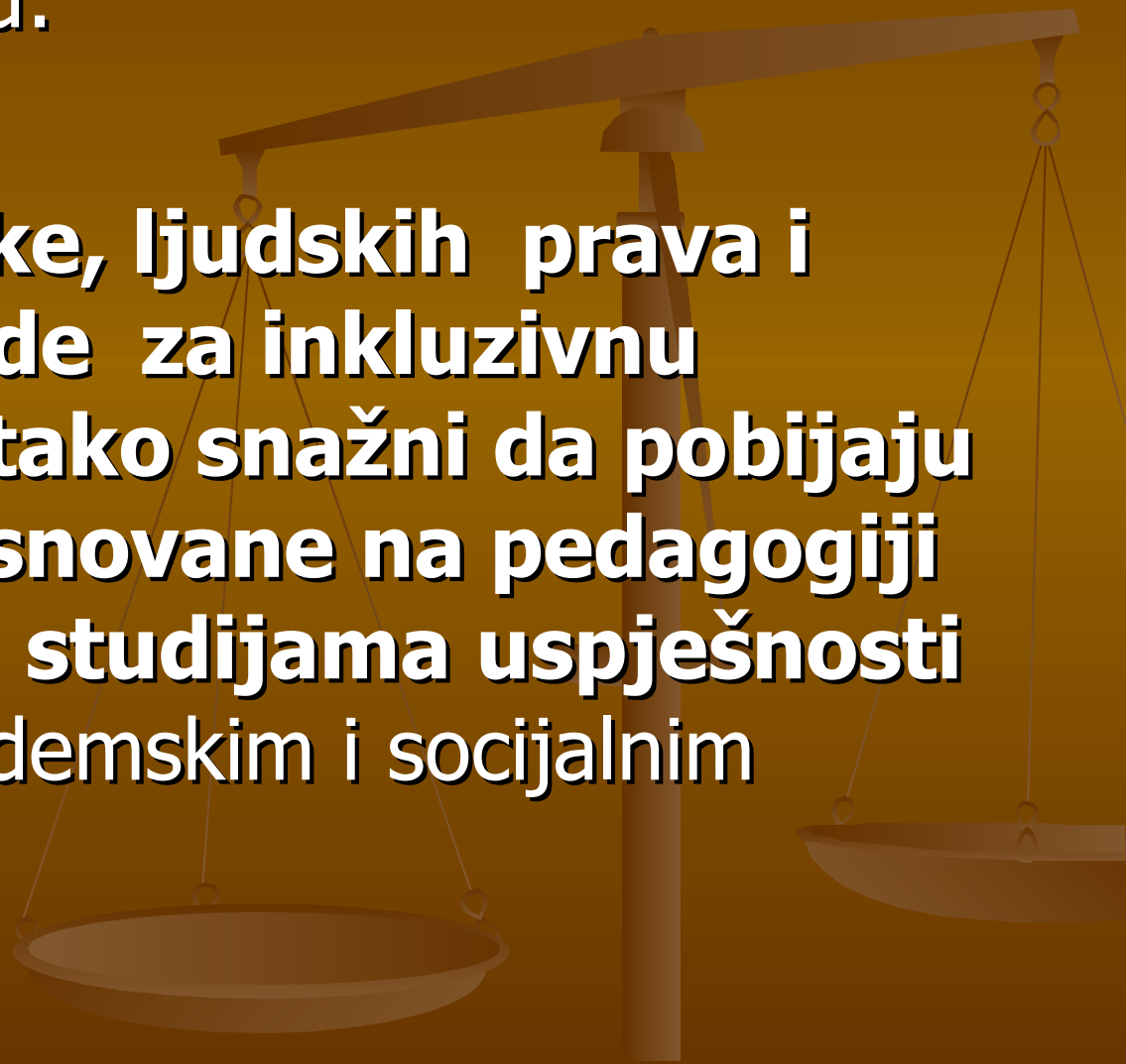

-
- Stogodišnja praksa odgoja i obrazovanja za djecu s razvojnim teškoćama u posebnim ustanovama pokazala je više nedostataka nego prednosti.
  - Odvojeni tijekom školovanja ostali su na margini društva cijeli život i često pripadaju siromašnom dijelu stanovništva, uslijed nižeg obrazovanja i nezaposlenosti.
  - Nije ostvarena namjera posebnog školovanja u posebnim uvjetima - Osposobljenost za samostalan život i veći doprinos svojoj zajednici.

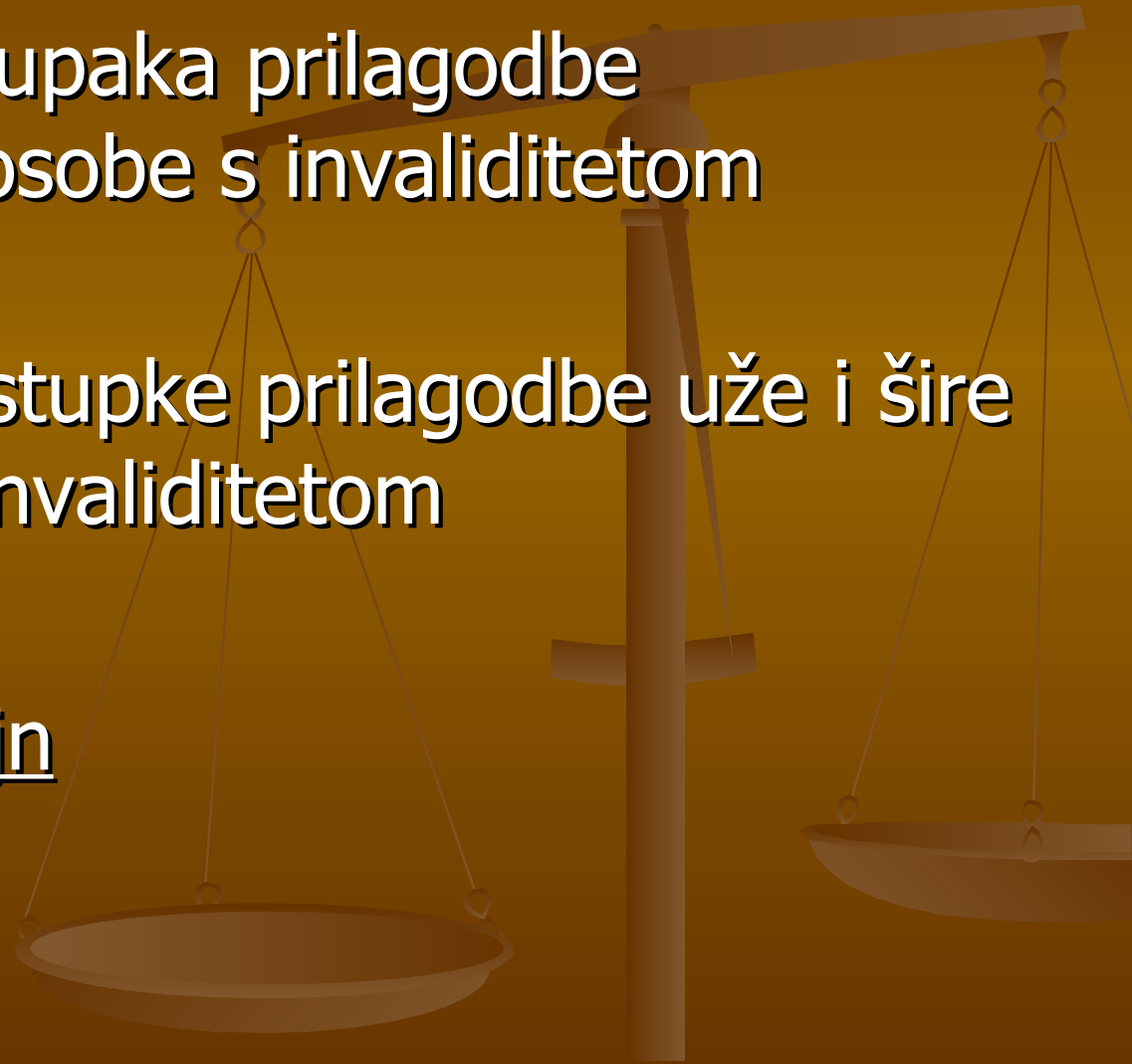

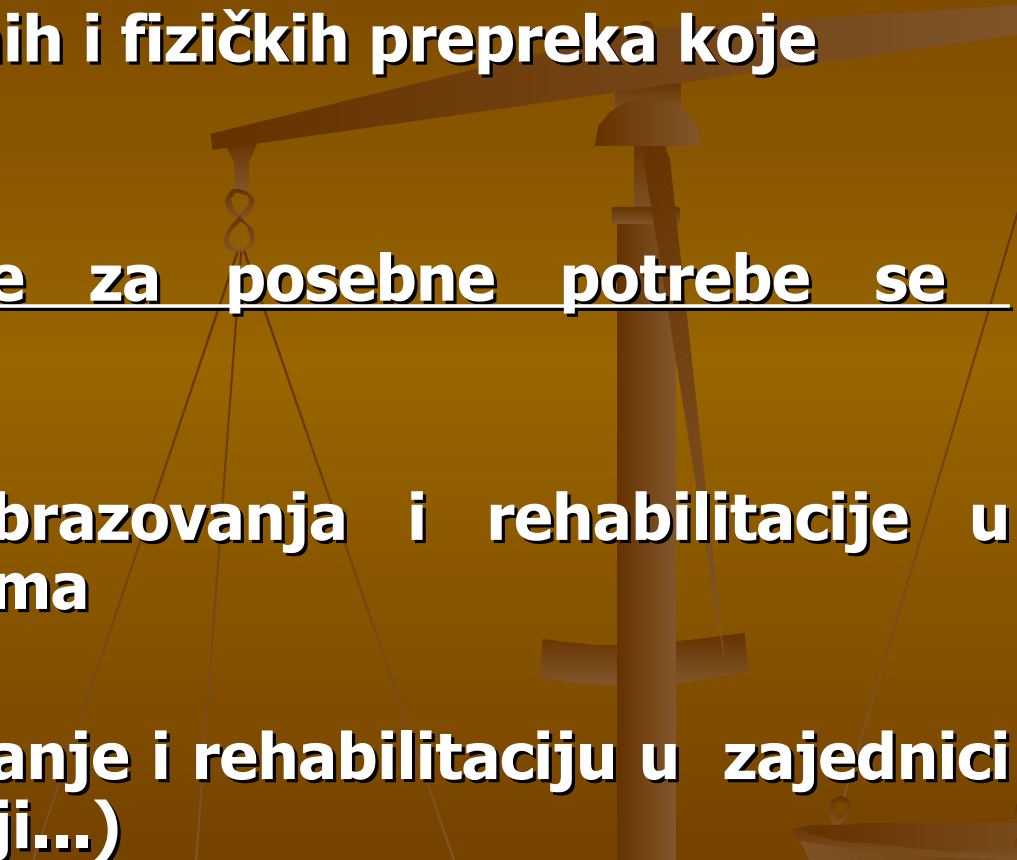
- Neki od najrespektabilnijih istraživača (Slee, 2006) ističu:

- **Argumenti etike, ljudskih prava i socijalne pravde za inkluzivnu edukaciju su tako snažni da pobijaju argumente zasnovane na pedagogiji ili empirijskim studijama uspješnosti (definirane akademskim i socijalnim kriterijima).**

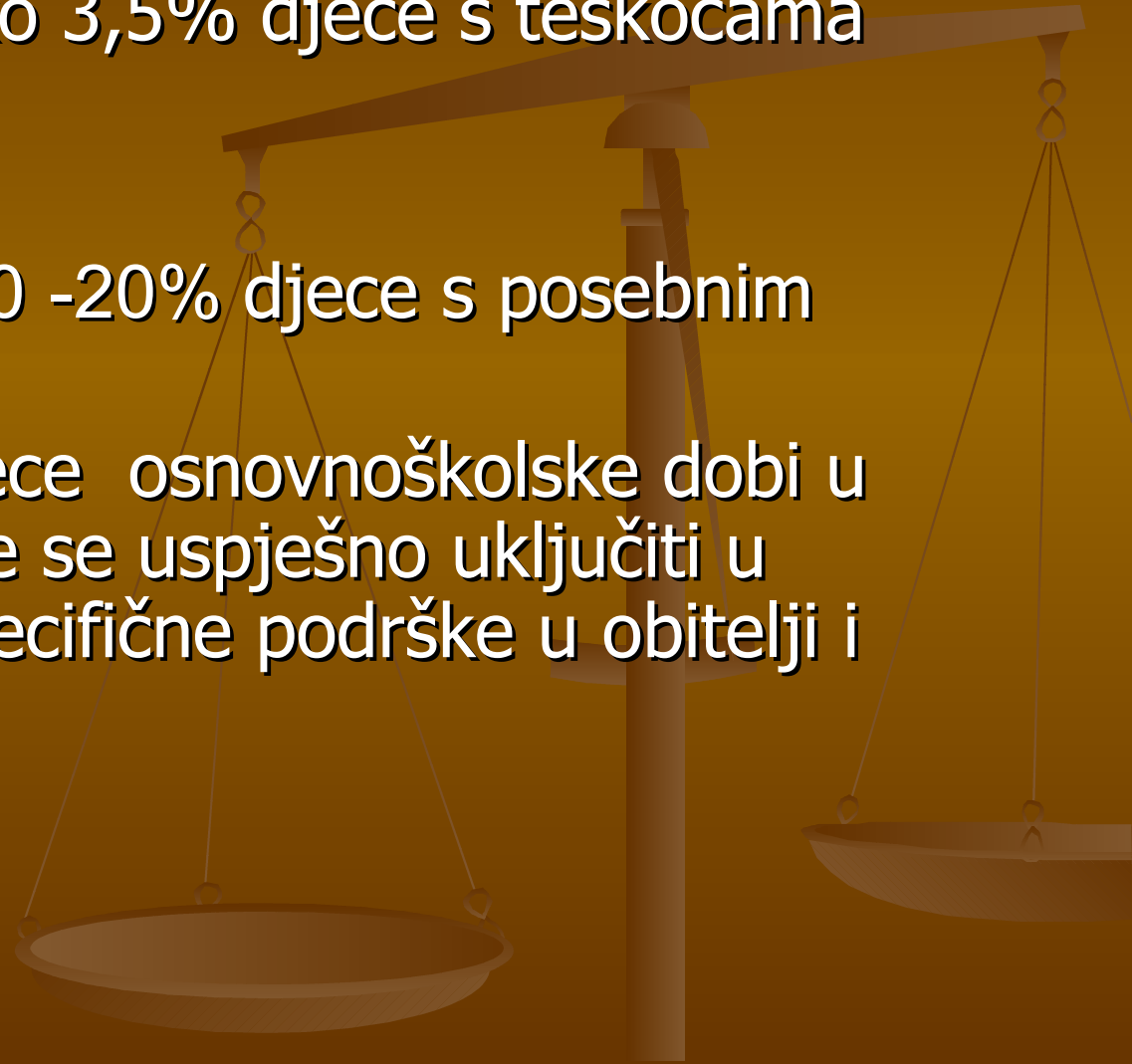
- Društveni i profesionalni interes usmjerava se :
- s procesa i postupaka prilagodbe (rehabilitacije) osobe s invaliditetom okolini
- na procese i postupke prilagodbe uže i šire sredine osobi s invaliditetom
- univerzalni dizajn

-
- Prioriteti novih paradigmi u području invaliditeta su:
    - uklanjanje društvenih i fizičkih prepreka koje stvaraju invaliditet
  - Područje edukacije za posebne potrebe se proširuje:
    - Od odgoja, obrazovanja i rehabilitacije u posebnim ustanovama
    - na odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju u zajednici (vrtiću, školi, obitelji...)

Djeca s teškoćama u Hrvatskoj

- Evidentirano je oko 3,5% djece s teškoćama (MZOŠ)
- Svjetski podaci :10 -20% djece s posebnim potrebama
- 40.000-80.000 djece osnovnoškolske dobi u Hrvatskoj ne može se uspješno uključiti u školovanje bez specifične podrške u obitelji i školi.

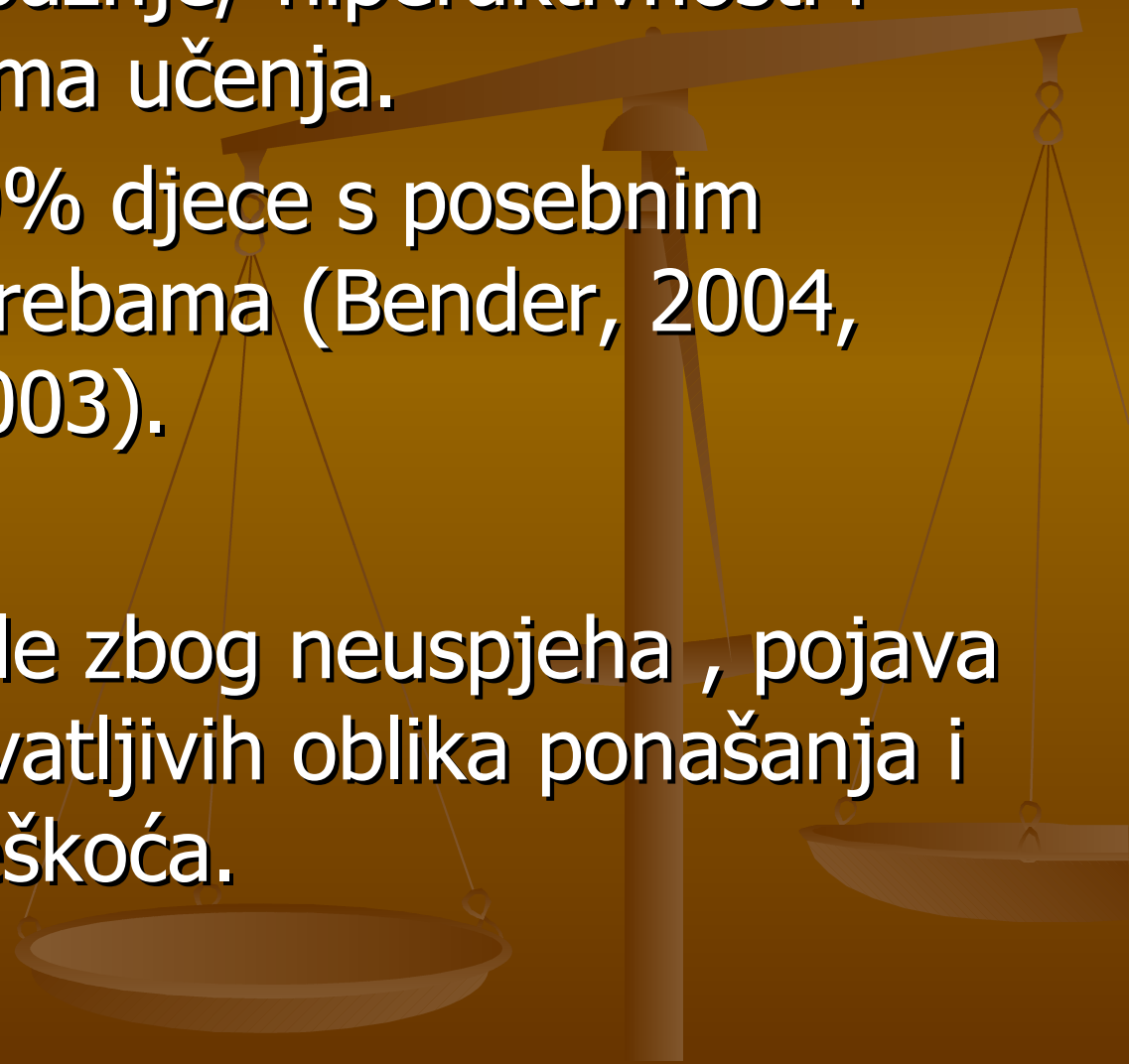

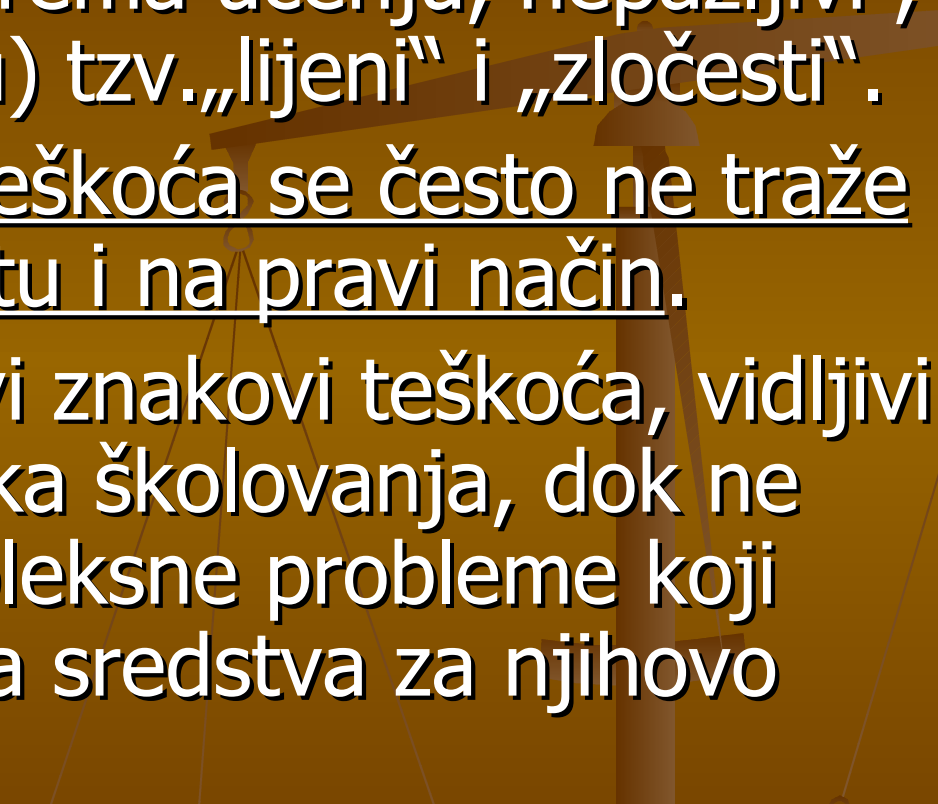
- Posebno je nepovoljan položaj djece s poremećajem pažnje/ hiperaktivnosti i djece s teškoćama učenja.

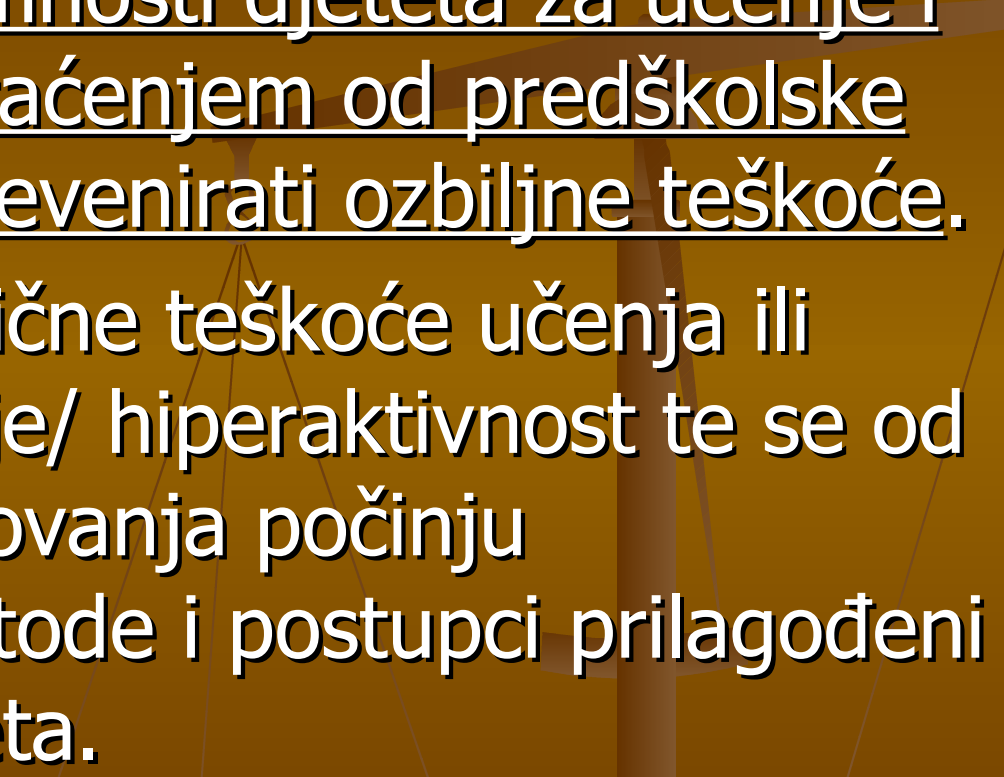
-čine gotovo 50% djece s posebnim obrazovnim potrebama (Bender, 2004, Svanson i dr.,2003).

- Posljedice:

Napuštanje škole zbog neuspjeha , pojava različitih neprihvatljivih oblika ponašanja i emocionalnih teškoća.

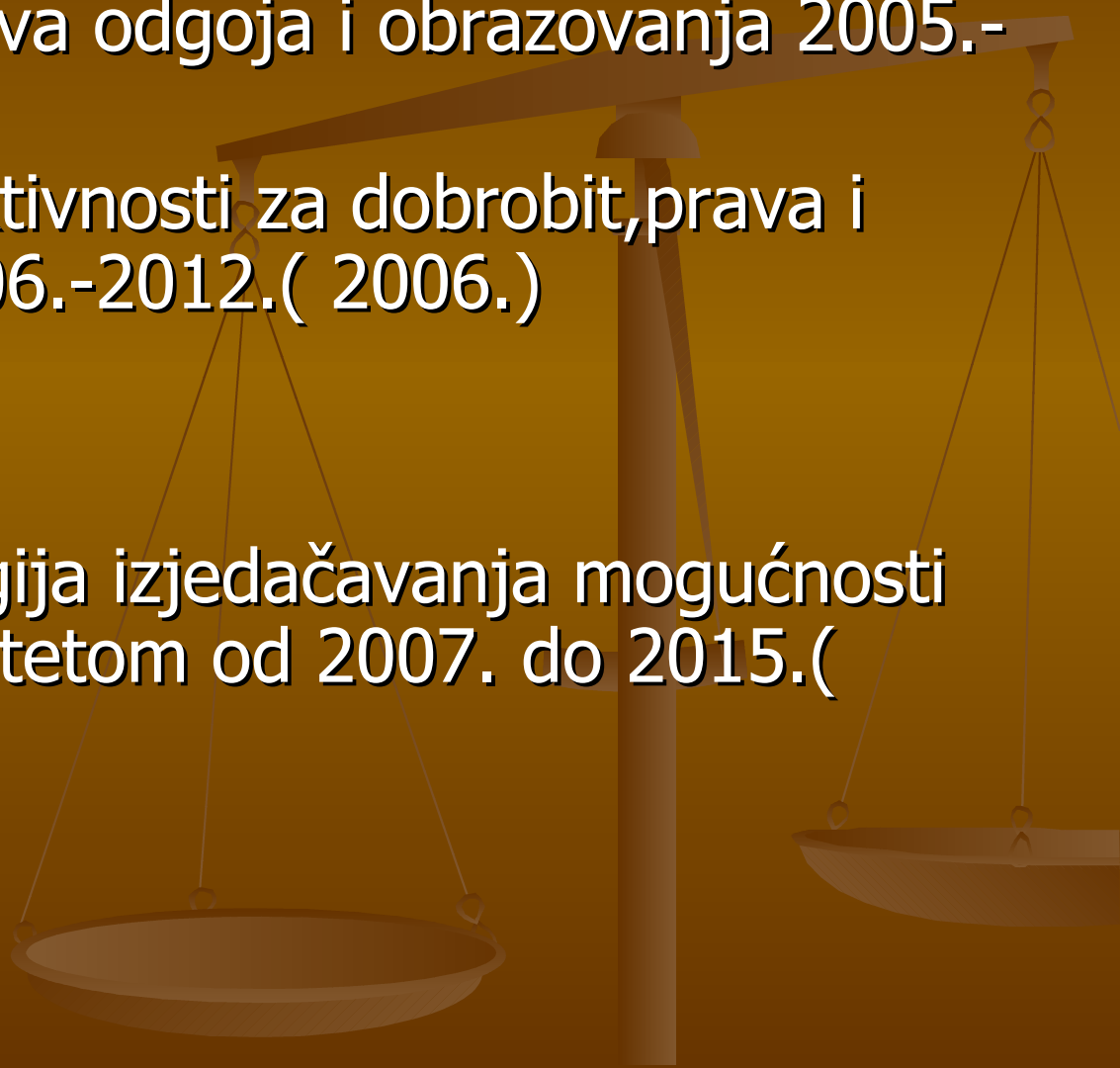

-
- Učitelje danas zabrinjavaju neuspješni učenici (otpor prema učenju, nepažljivi, ometaju nastavu) tzv. „lijeni“ i „zločesti“.
  - Uzroci njihovih teškoća se često ne traže na pravom mjestu i na pravi način.
  - Ignoriraju se prvi znakovi teškoća, vidljivi od samog početka školovanja, dok ne prerastu u kompleksne probleme koji zahtijevaju velika sredstva za njihovo saniranje.

-
- A faint, stylized illustration of a balance scale is visible in the background. The scale has a central vertical pillar and two pans hanging from a horizontal beam. The left pan is slightly lower than the right pan, suggesting it is heavier. The entire image has a warm, brownish-gold color scheme.
- Pravovremenom i primjerenom stručnom procjenom spremnosti djeteta za učenje i kontinuiranim praćenjem od predškolske dobi mogu se prevenirati ozbiljne teškoće.
  - Kao napr. specifične teškoće učenja ili poremećaj pažnje/ hiperaktivnost te se od prvog dana školovanja počinju primjenjivati metode i postupci prilagođeni potrebama djeteta.

Hrvatske nacionalne strategije i planovi

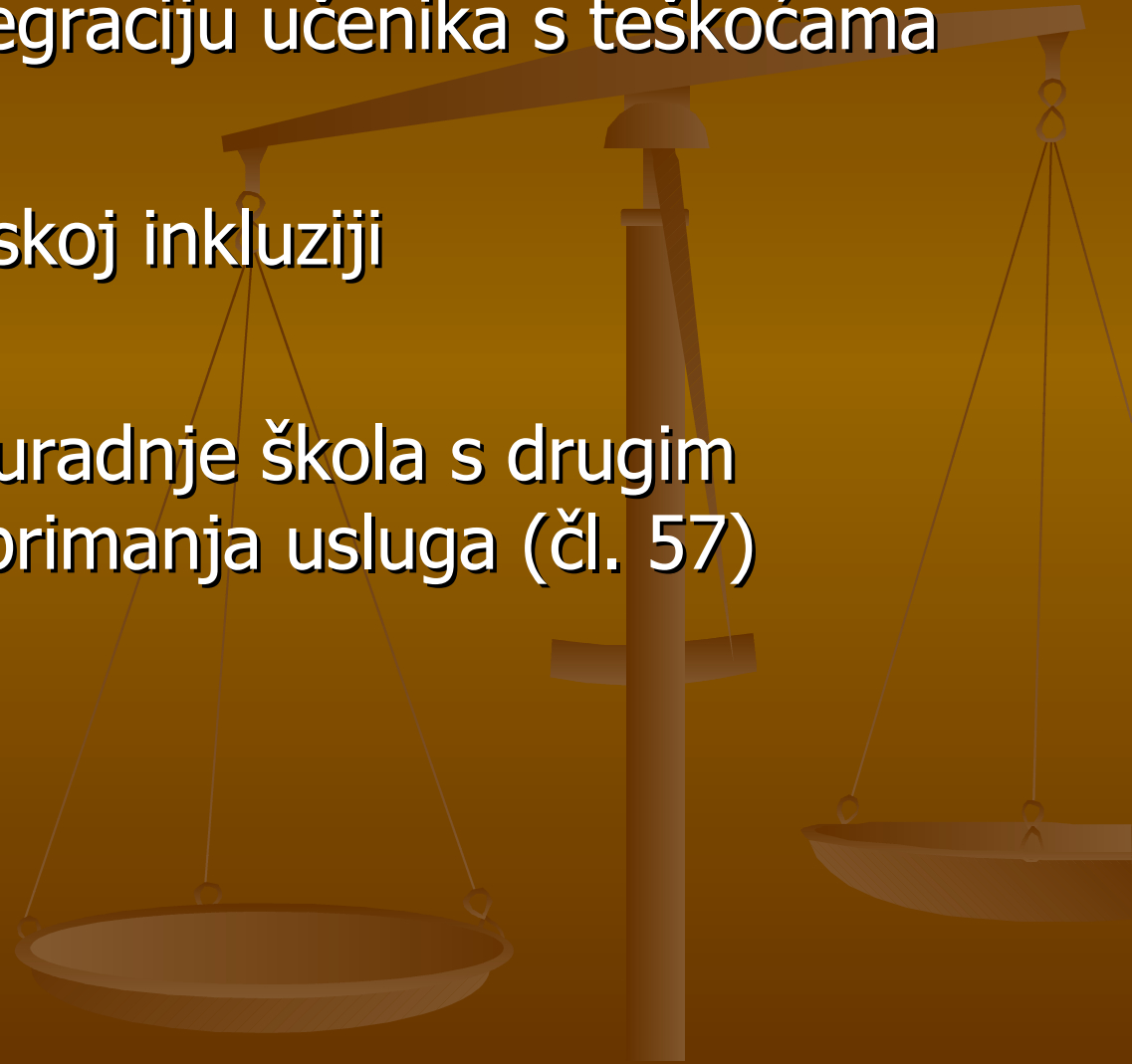
- Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010.(2005.)
- Nacionalni plan aktivnosti za dobrobit,prava i interese djece 2006.-2012.(2006.)
- HNOS, 2007.
- Nacionalna strategija izjedačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015.(2007.)

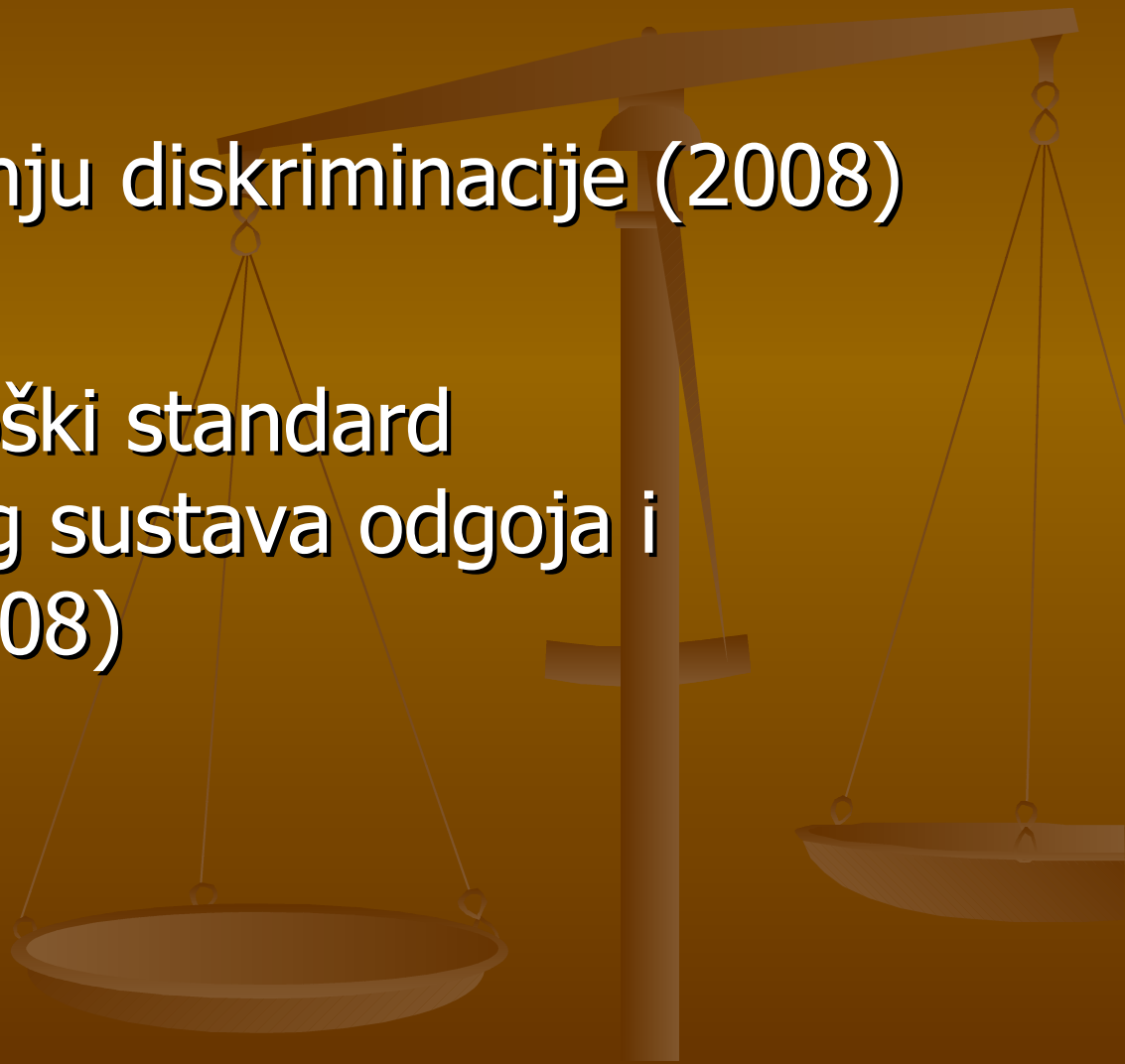

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama (2008)

- Otvoren je za integraciju učenika s teškoćama
- Utire put edukacijskoj inkluziji
  - Uspostavljanje suradnje škola s drugim ustanovama radi primanja usluga (čl. 57)

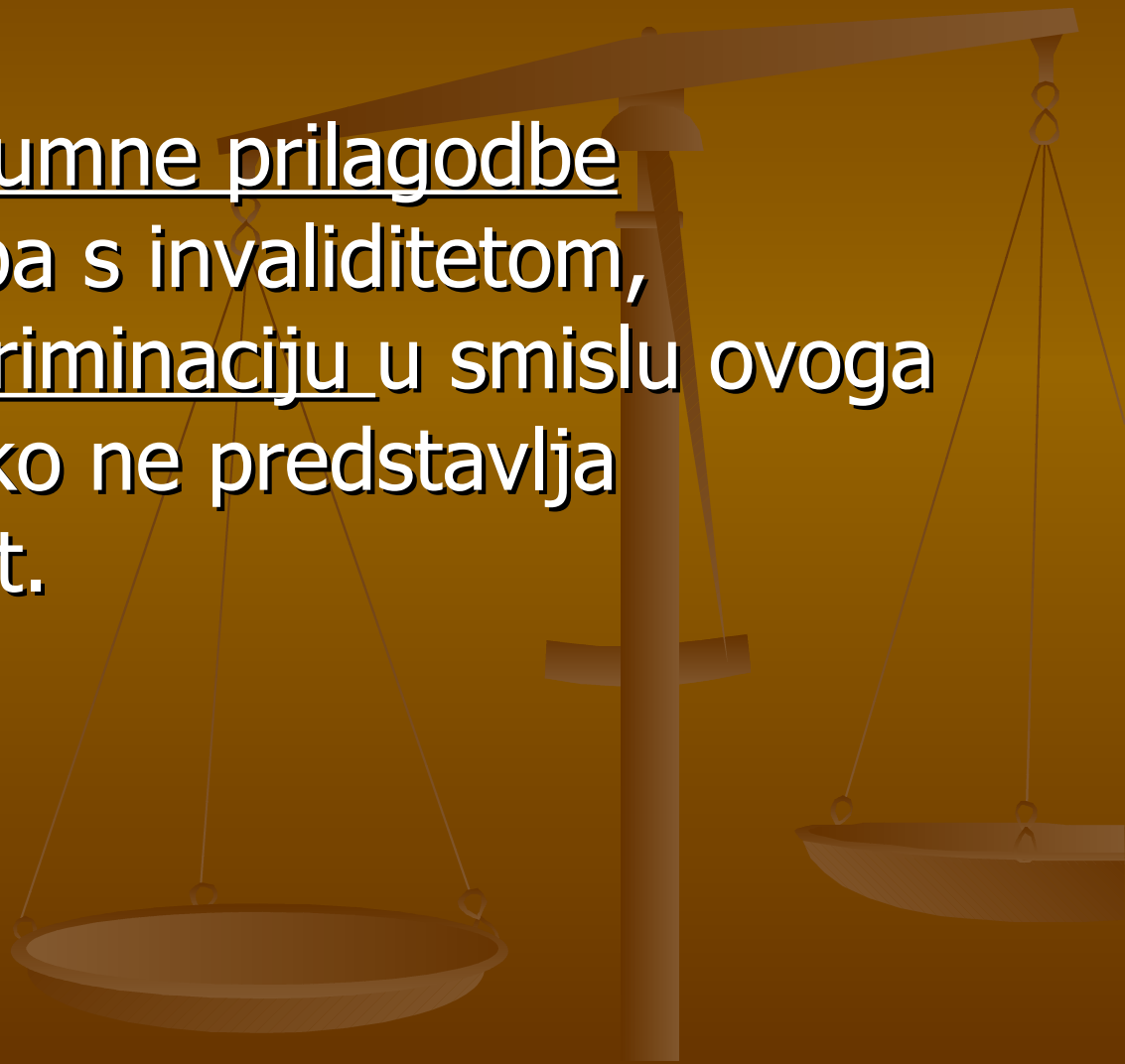

- Konvencija o pravima osoba s invaliditetom (2006) i ratifikacija RH (2008)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008)
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008)

Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008)

- Propuštanje razumne prilagodbe potrebama osoba s invaliditetom, predstavlja diskriminaciju u smislu ovoga Zakona, osim ako ne predstavlja nerazuman teret.

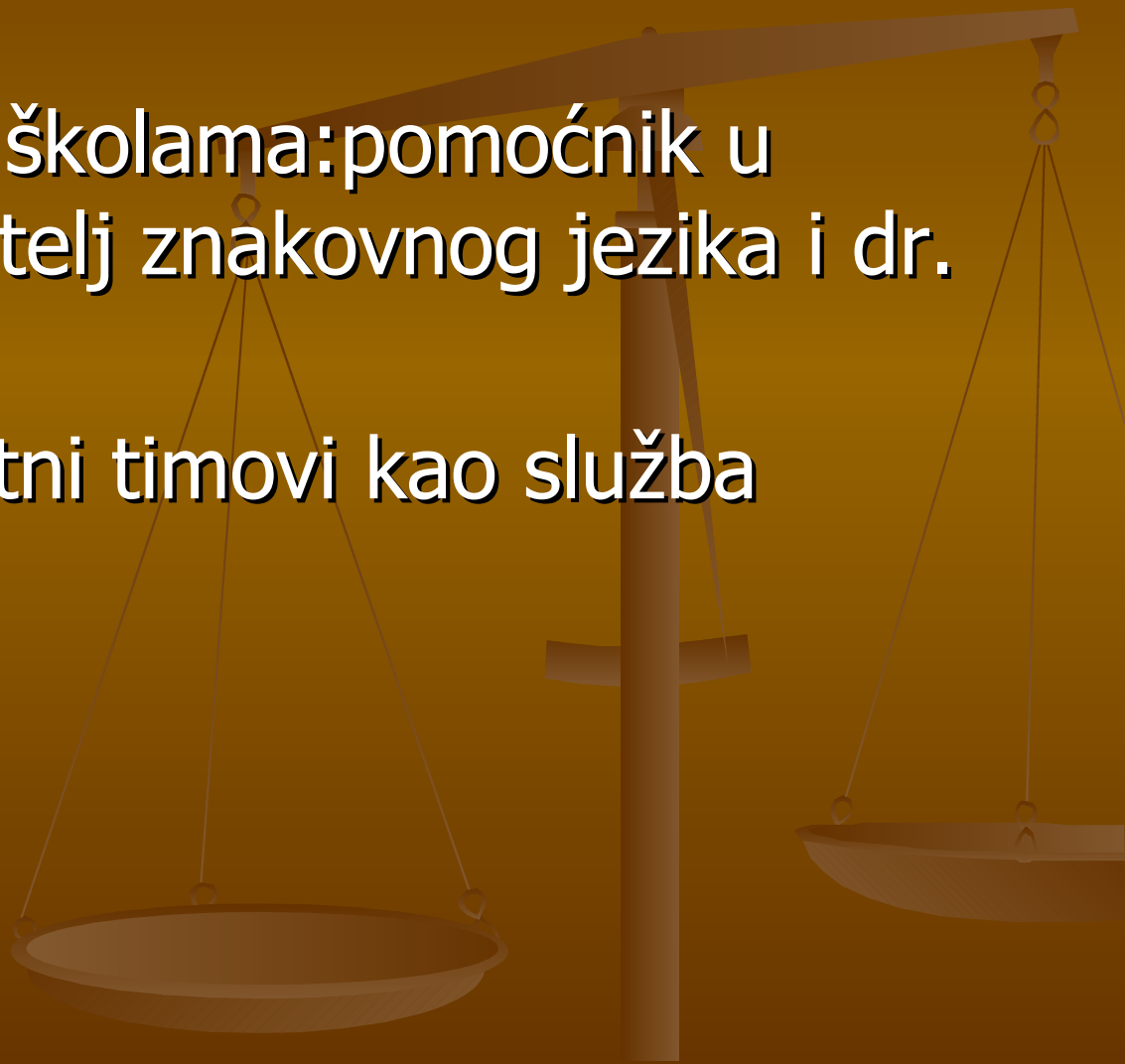

Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008)

- Članak 53 -školoвање djece s teškoćama izvodi se "po redovitom i individualiziranom nastavnom programu, **iznimno** u posebnim ustanovama."
- Predviđa nove oblike podrške redovnim školama i preustroj "posebnih ustanova u centre potpore redovitom odgojno-obrazovnom sustavu".

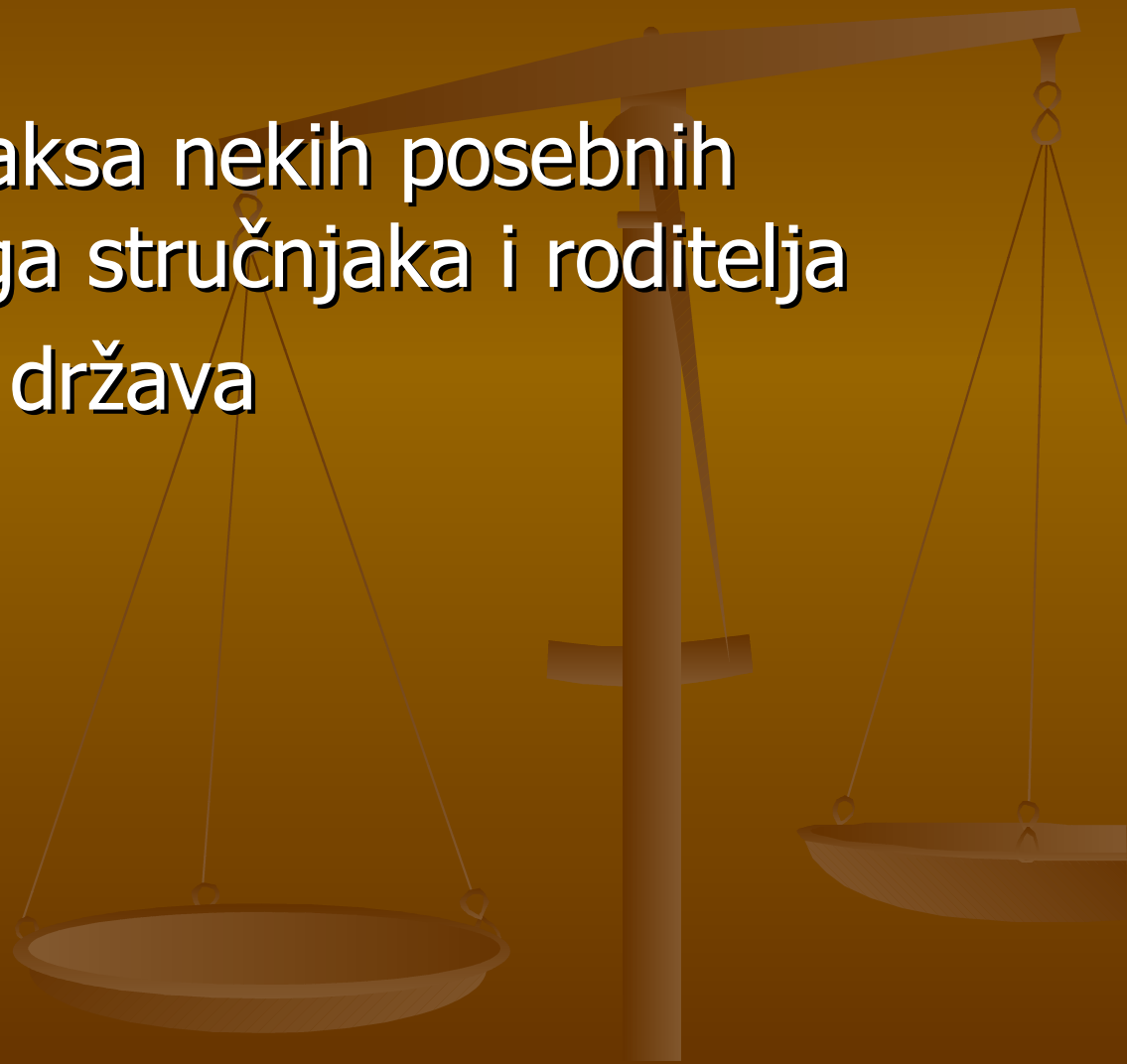
Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008)

- novi djelatnici u školama: pomoćnik u nastavi, prevoditelj znakovnog jezika i dr. (članak 15)
- mobilni polivalentni timovi kao služba podrške školi.

Razvoj novih oblika podrške

- Višegodišnja praksa nekih posebnih ustanova, udruga stručnjaka i roditelja
- Iskustva drugih država

Tim potpore u školi

- (1) Tim potpore u školi čine stručni suradnici škole, zajedno s učiteljem/nastavnikom koji neposredno rade s učenikom te prema potrebi djeteta, članovi mobilnog tima.
-
- (2) Tim potpore u školi planira, provodi i prati rad s učenicima s teškoćama, pruža stručnu podršku učiteljima/nastavnicima, odnosno nastavnicima, roditeljima/skrbnicima i priprema učenike za nastavak obrazovanja, odnosno vertikalnu i horizontalnu prohodnost kroz sustav.
- (3) Ravnatelj škole imenuje koordinatora tima potpore u školi iz redova stručnih suradnika škole.

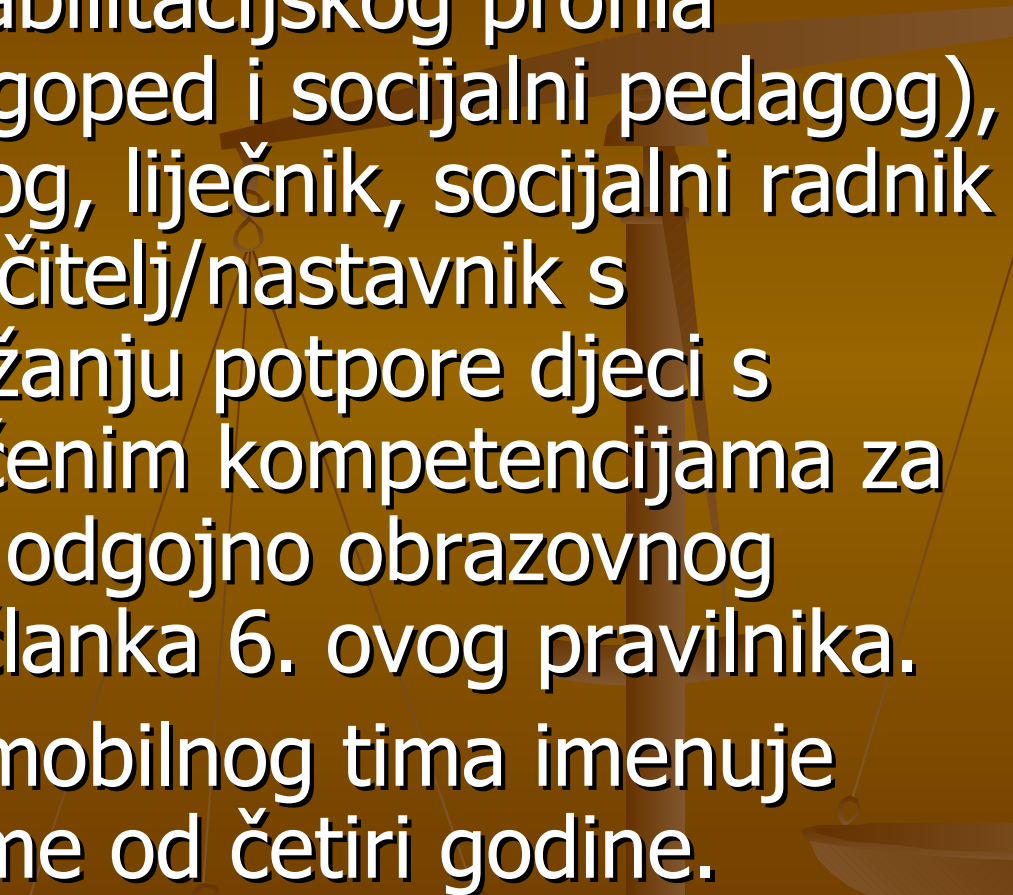
Koordinator tima potpore

- (4) Koordinator osigurava povezanost djelovanja svih sudionika provedbe potpore za učenika svoje škole, a poslove koordiniranja rada tima obavlja u sklopu svog redovitog radnog zaduženja.
- (5) Koordinator tima potpore u školi za učenike s teškoćama:
  - koordinira provedbu, praćenje i unapređenje programa potpore,
  - koordinira postupak uočavanja i utvrđivanja statusa učenika s teškoćama,
  - organizira vođenje dokumentacije,
  - koordinira stručno usavršavanje radnika škole za područje teškoća,
  - koordinira suradnju s službom potpore, drugim školama i ustanovama, kao i povezanost s koordinatorom škole u koju učenik prelazi te roditeljima/skrbnicima radi osiguranja primjerenog programa potpore.

Mobilni stručni tim

- Tim stručnjaka raznih profila za podršku školi u edukaciji djece s posebnim obrazovnim potrebama.
- Uz stručne suradnike koje ima neka škola njoj su dostupni i svi ostali stručnjaci ovisno o potrebama.
- osigurava pristupačnost škole u lokalnoj sredini svakom djetetu bez obzira na njegove potrebe.
- Za organizaciju rada i praćenje mobilnih timova odgovorni su centri koji se osnivaju prema raspoloživim resursima na lokalnoj razini.

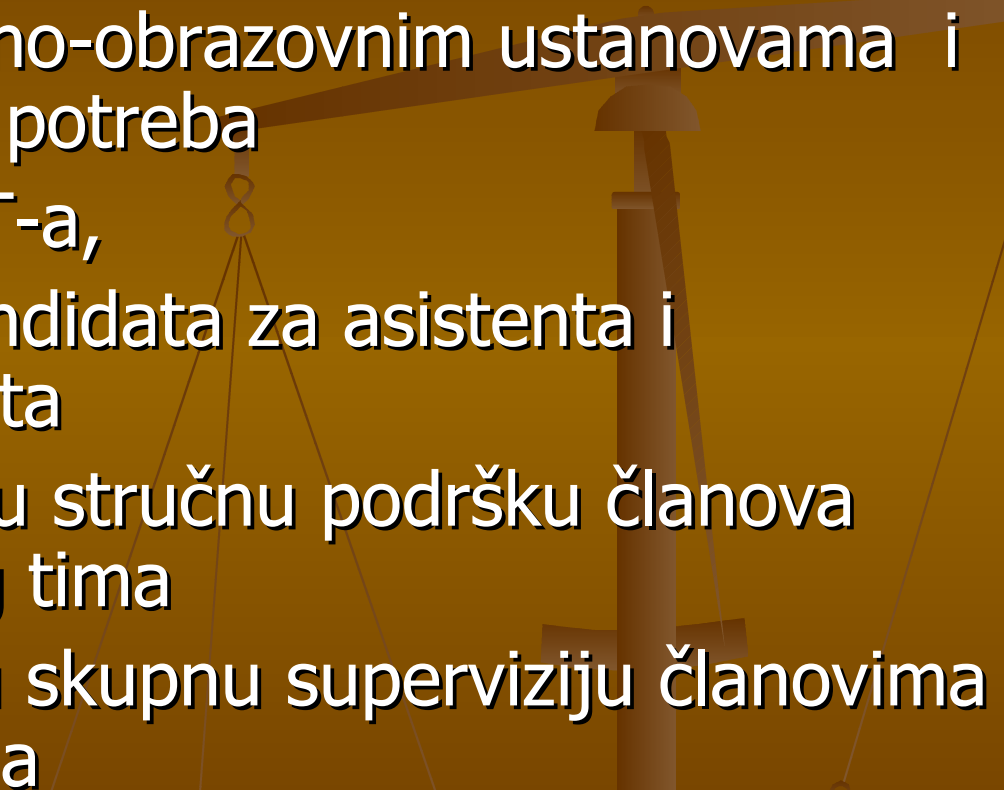
-
- (1) U mobilni tim imenuju se stručnjaci edukacijsko-rehabilitacijskog profila (rehabilitator, logoped i socijalni pedagog), psiholog, pedagog, liječnik, socijalni radnik i kompetentan učitelj/nastavnik s iskustvom u pružanju potpore djeci s teškoćama i stečenim kompetencijama za rad na području odgojno obrazovnog uključivanja iz članka 6. ovog pravilnika.
  - (2) Stručnjake mobilnog tima imenuje osnivač na vrijeme od četiri godine.

Asistent / pomoćnik u nastavi

Osnovna je zadaća asistenta u nastavi :

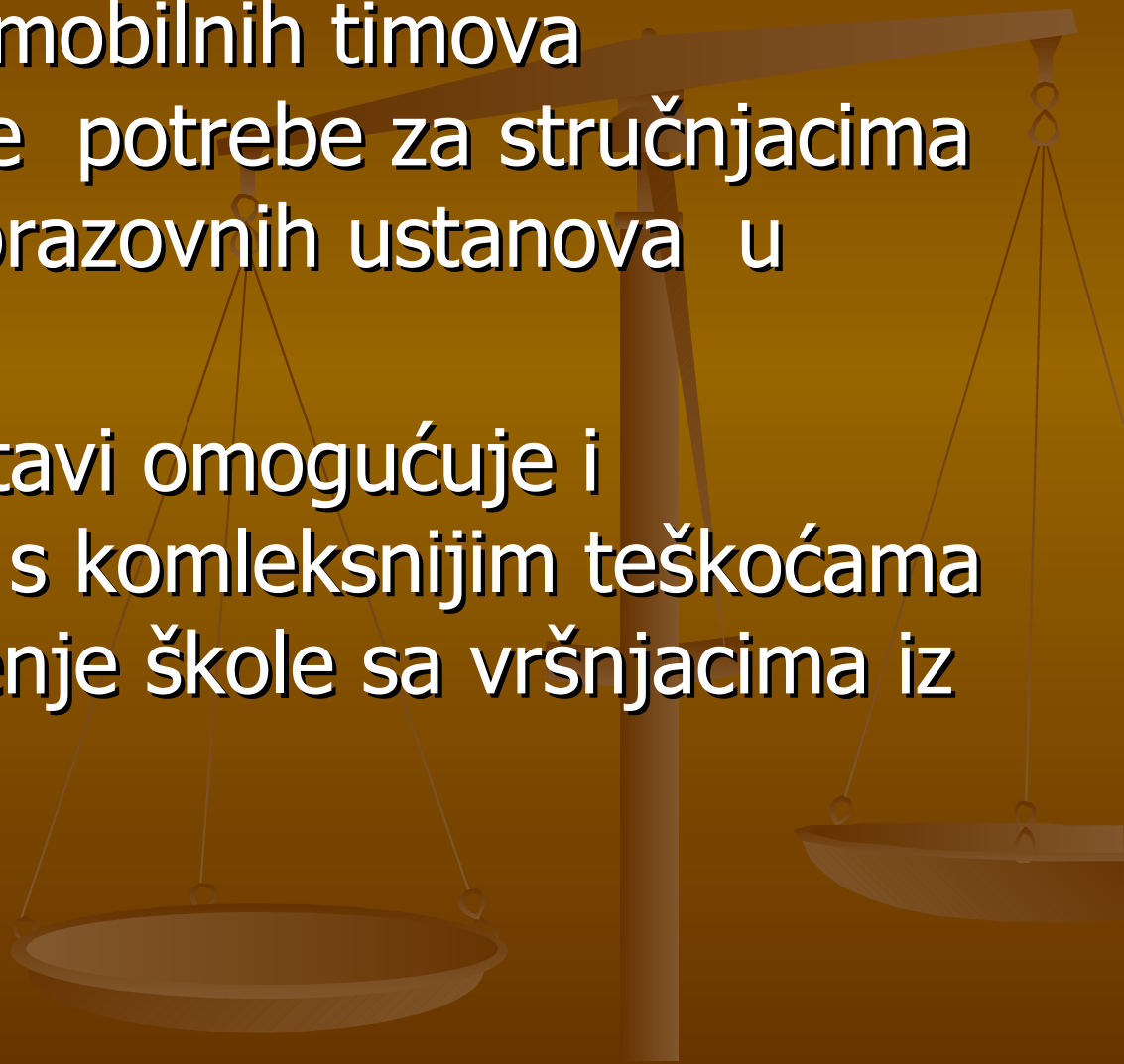
- neposredna podrška učenicima s teškoćama u razredu, kojom im se pomaže u uključivanju u razredni kolektiv, savladavanju socijalno-psiholoških prepreka i nastavnih sadržaja
- učitelju asistent pomaže u kreiranju nastavnih ciljeva, zajednički razrađuju individualizirane odgojno-obrazovne planove (IOOP), te surađuju u realizaciji planiranog
- uključuje se u rad cijeloga razreda i škole
- surađuje s ostalim učiteljima unutar kolektiva

Centar/služba podrške

- surađuje sa odgojno-obrazovnim ustanovama i temeljem njihovih potreba
  - organizira rad MST-a,
  - izbor, selekciju kandidata za asistenta i edukaciju asistenata
  - osigurava asistentu stručnu podršku članova mobilnog stručnog tima
  - osigurava redovitu skupnu superviziju članovima MST-a i asistentima
-

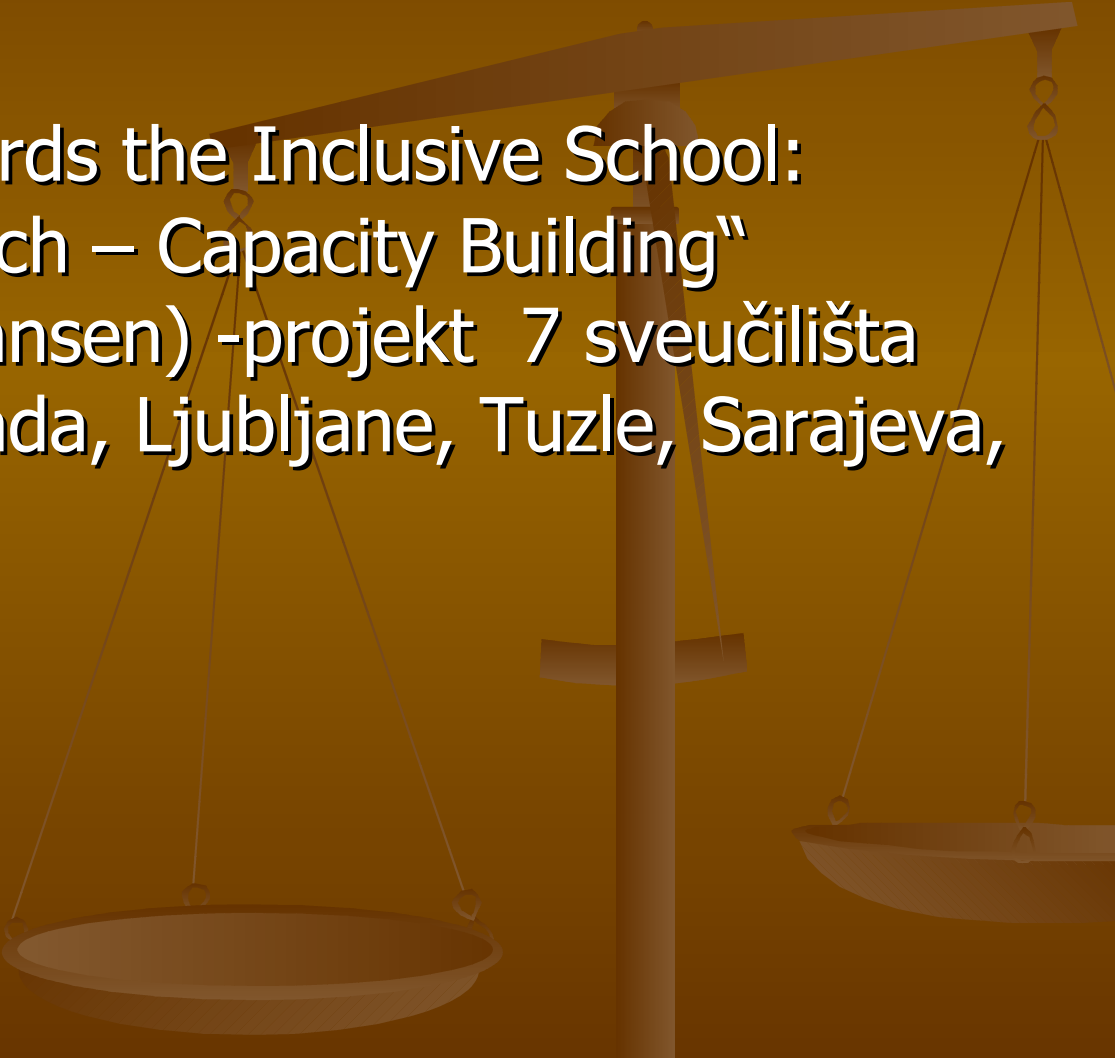
Čemu pridonose novi oblici potpore redovnim odgojno-obrazovnim ustanovama?

- Organizacijom mobilnih timova zadovoljavaju se potrebe za stručnjacima svih odgojno-obrazovnih ustanova u nekoj sredini.
- Asistent u nastavi omogućuje i djeci/učenicima s kompleksnijim teškoćama uspješno polazjenje škole sa vršnjacima iz svoje sredine.

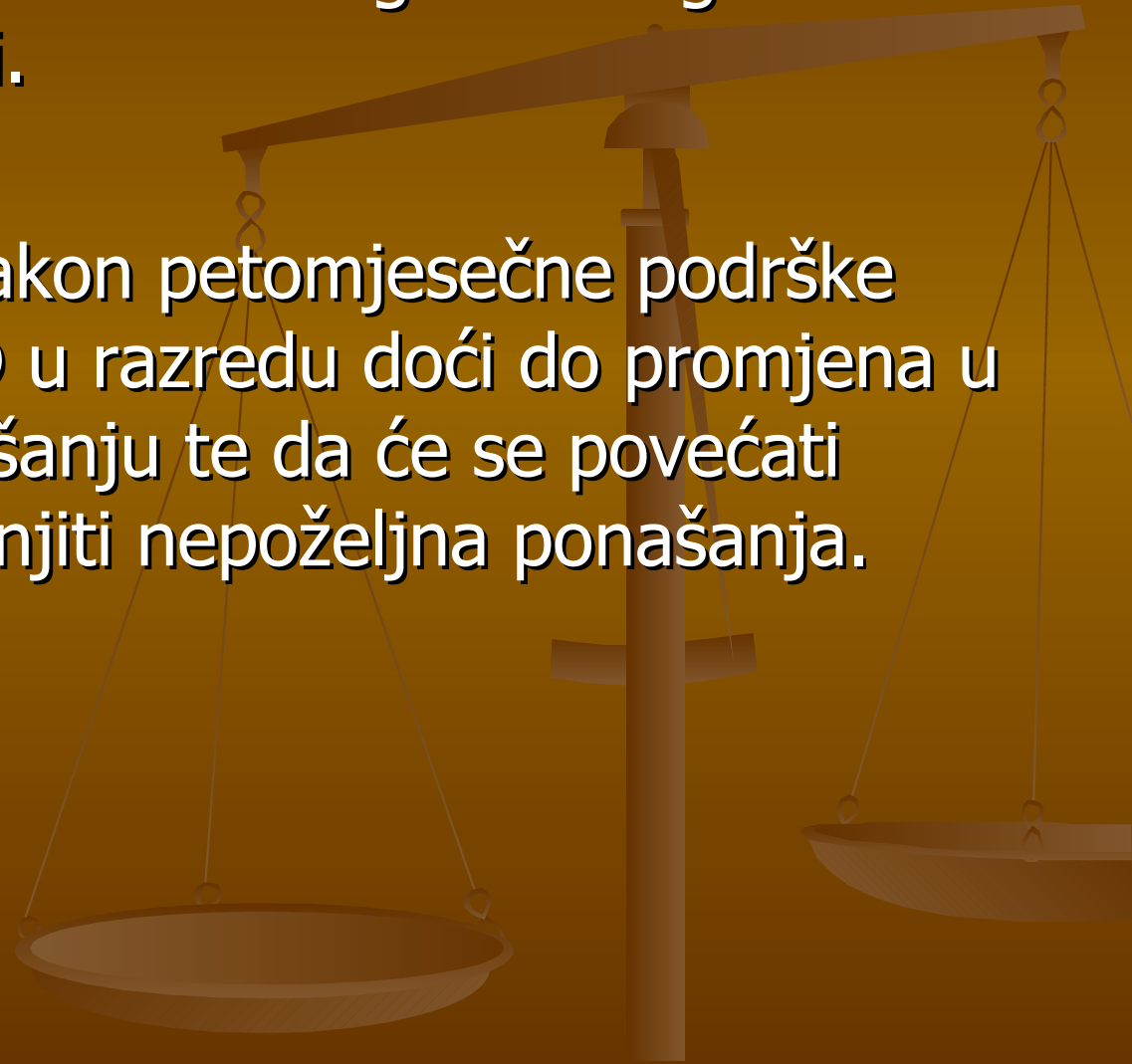

Akcijsko istraživanje: Mobilni stručni tim- podrška uključivanju djece s posebnim potrebama

„Development towards the Inclusive School:
Practices – Research – Capacity Building”
(voditelj: B. H. Johnsen) -projekt 7 sveučilišta
(iz Skoplja, Beograda, Ljubljane, Tuzle, Sarajeva,
Zagreba i Osla)

- **Cilj istraživanja** je znanstveno evaluirati učinkovitost podrške mobilnog stručnog tima i asistenta u nastavi.
- Pretpostavka: Nakon petomjesečne podrške učeniku s ADHD u razredu doći do promjena u njegovom ponašanju te da će se povećati poželjna, a smanjiti nepoželjna ponašanja.

Opis učenika

- Učenik M. je navršio 9 godina na početku eksperimentalnog perioda.
Ističe se razvijenim apstraktnim mišljenjem i logičkim zaključivanjem. U rješavanju matematičkih zadataka je iznadprosječan. Originalan je u likovnom izražavanju.
Izuzetno je brz i spretan.
Ima kratkotrajnu pažnju, posebno na satovima hrvatskog jezika. Razvio je otpor prema pisanju pisanim slovima i prepisivanju.
Ima izraženu želju za najboljim postignućima, brzo izvršava zadatke, ali uz pogreške, što ga izrazito frustrira. Ima potrebu za čestim mijenjanjem aktivnosti, a ukoliko je u tome osujećen postaje nemiran i izražava niz nepoželjnih oblika ponašanja.
- Rješenje o primjerenom obliku školovanja-individualizirani pristup
- Polaznik 2.razreda u vrijeme istraživanja

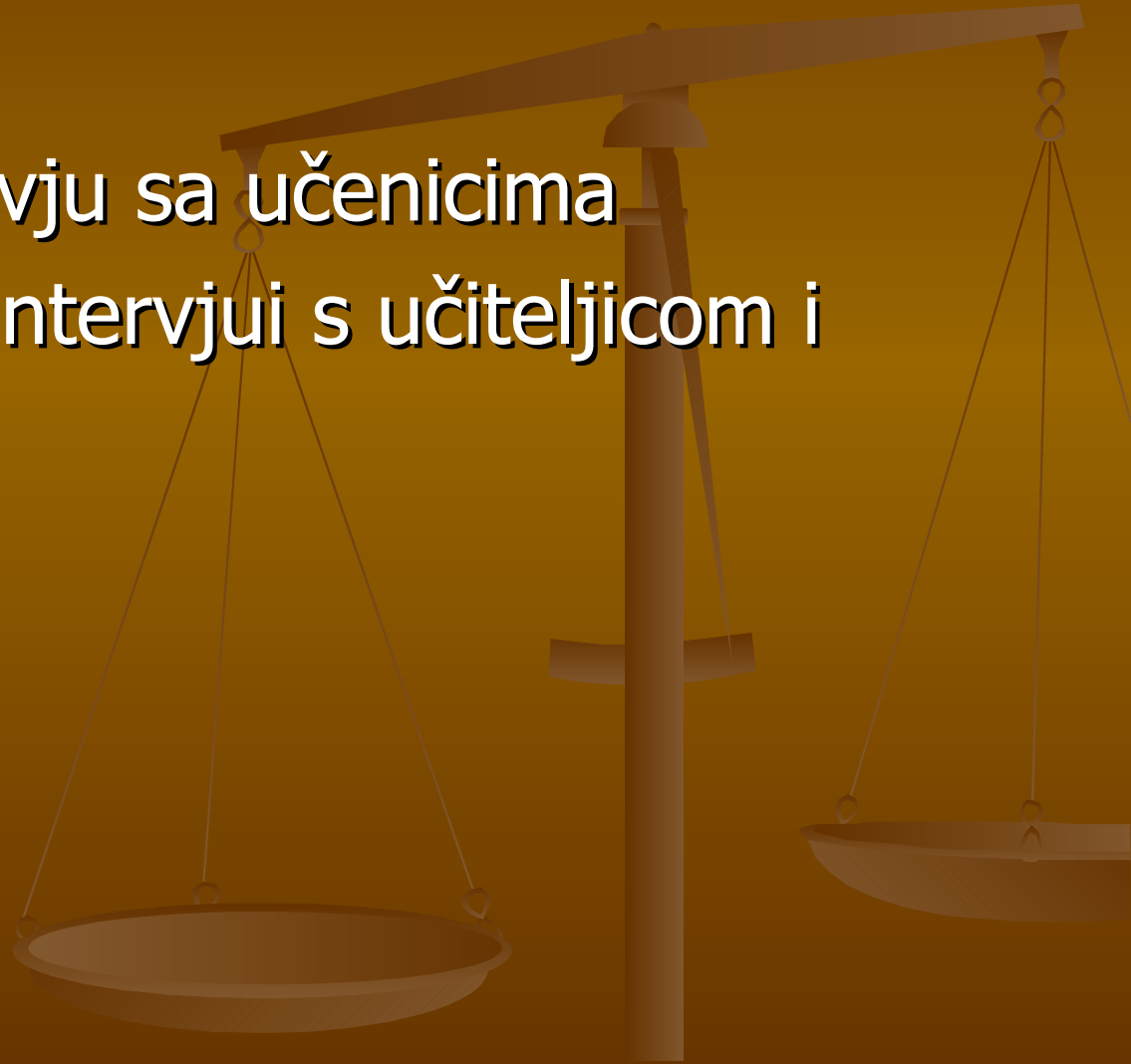
Metode prikupljanja podataka

Opservacija

- Provodila se u prirodnim uvjetima razreda.
- Tri opažača; Dva- ponašanje učenika , jedan- kontekst
- Jednom tjedno po jedan školski sat (treći školski sat)
- Opisno su bilježena ponašanja učenika. Način bilježenja: jednu minutu se učenik opservirao, a u sljedećoj minuti se bilježilo opaženo i tako naizmjenice.
- 12 sekvenci s opisom ponašanja.
- Nakon svake opservacije, opažači učenika su objedinili svoje zabilješke. Zajedno s trećim opažačem su komentirali kontekst promatranog ponašanja učenika te zapisivali po vremenskim sekvencama sva ponašanja učenika uz opis konteksta.
- Od studenog 2007. do ožujka 2008. godine.

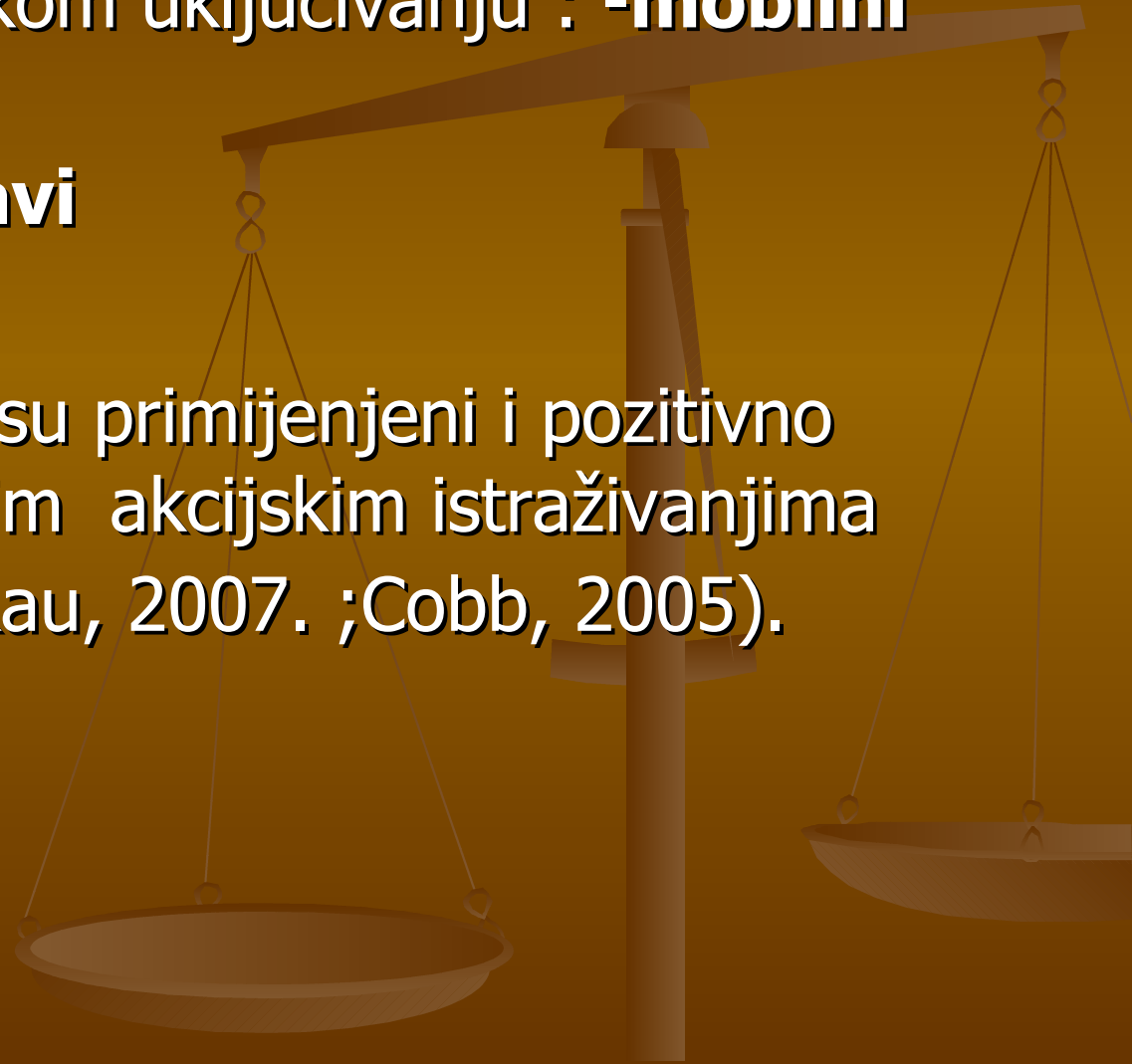
Metode prikupljanja podataka

- Video zapis
- Fokus-grupni intervju sa učenicima
- Polu-strukturirani intervjui s učiteljicom i majkom učenika

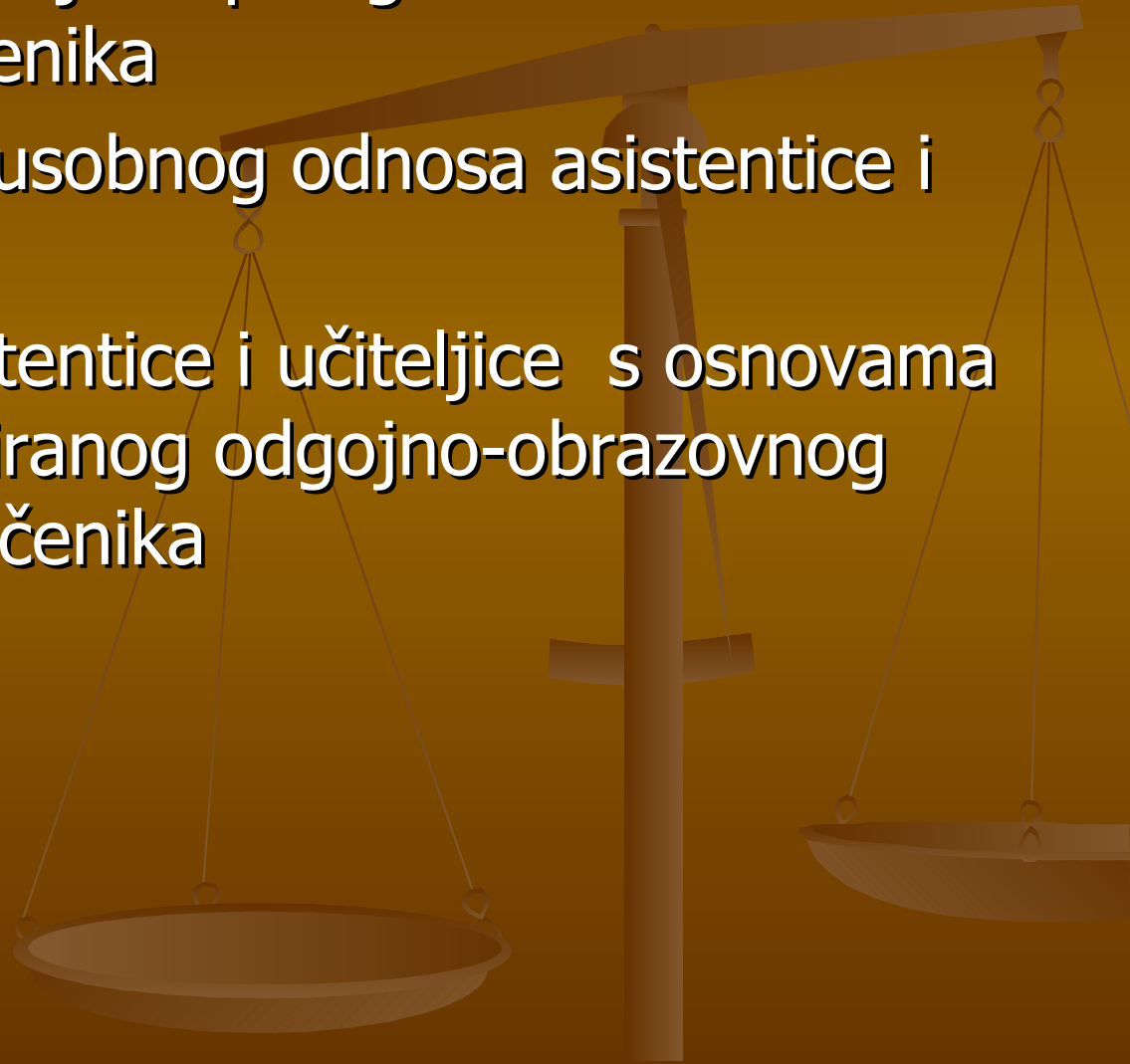
Eksperimentalni program

- Podrška edukacijskom uključivanju : **-mobilni stručni tim**
-asistent u nastavi
- Ovi oblici podrške su primijenjeni i pozitivno evaluirani u stranim akcijskim istraživanjima (Downs, Downs, Rau, 2007. ;Cobb, 2005).

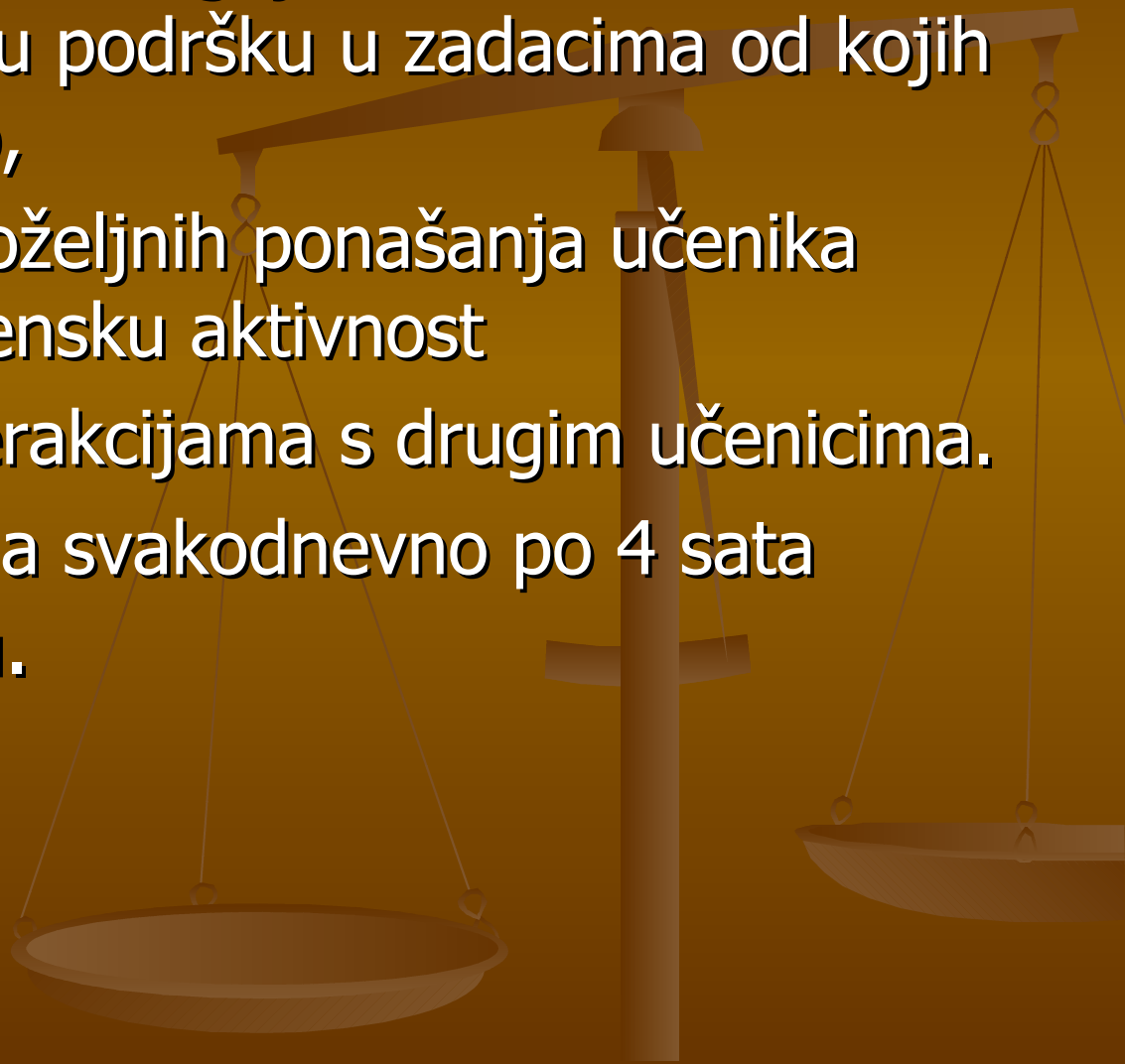
Savjetodavni rad MST-a

- postupci za smanjenje neprilagođenih oblika ponašanja kod učenika
- unapređenje međusobnog odnosa asistentice i učenika
- upoznavanje asistentice i učiteljice s osnovama izrade individualiziranog odgojno-obrazovnog plana (IOOP) za učenika

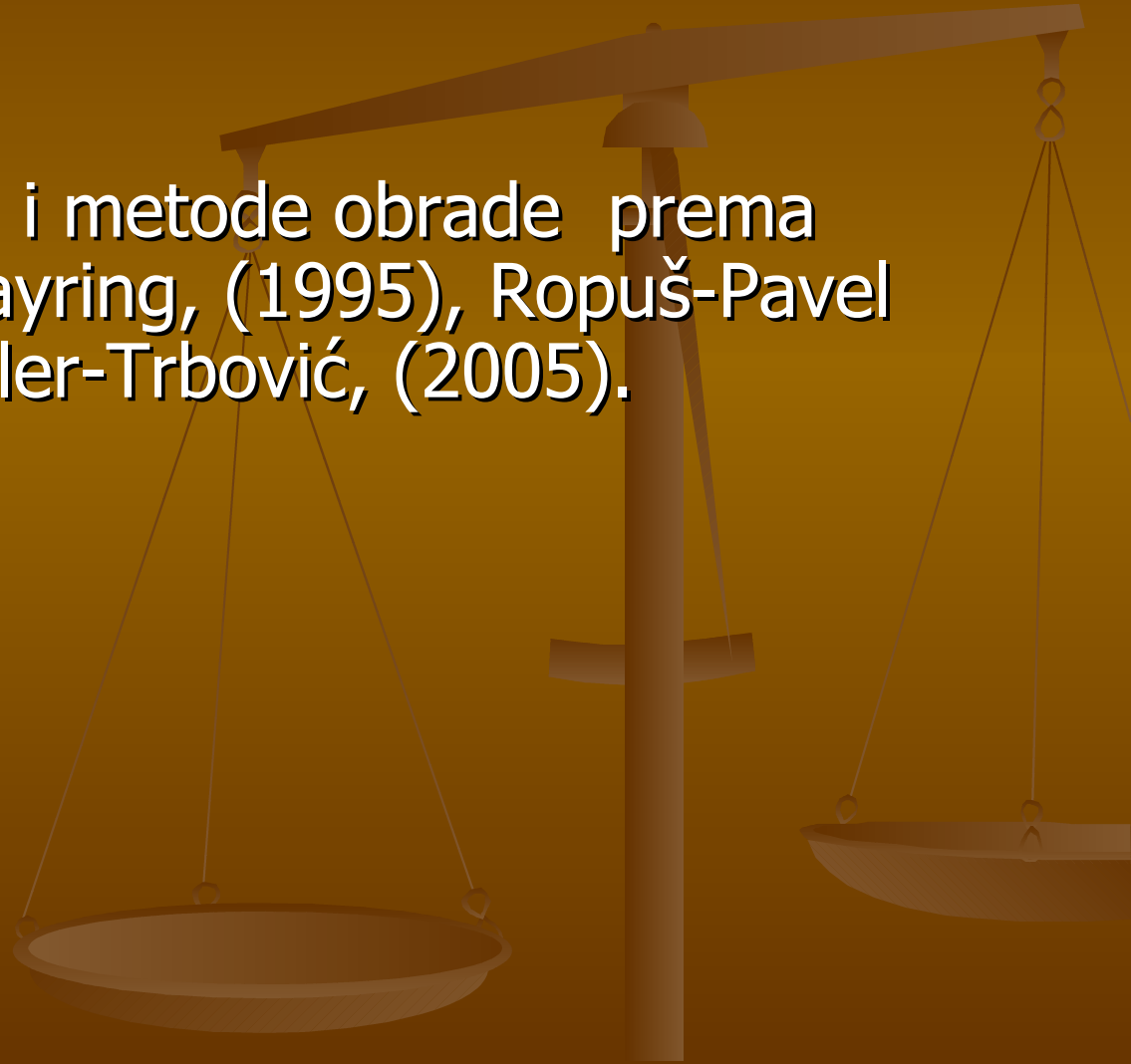
Cilj podrške asistentice u nastavi

- usmjeriti učenika na odgojno obrazovne zadatke, pružiti mu podršku u zadacima od kojih bi inače odustajao,
- anticipacijom nepoželjnih ponašanja učenika ponuditi mu zamjensku aktivnost
- pomoći mu u interakcijama s drugim učenicima.
- Asistentica je radila svakodnevno po 4 sata dnevno u razredu.

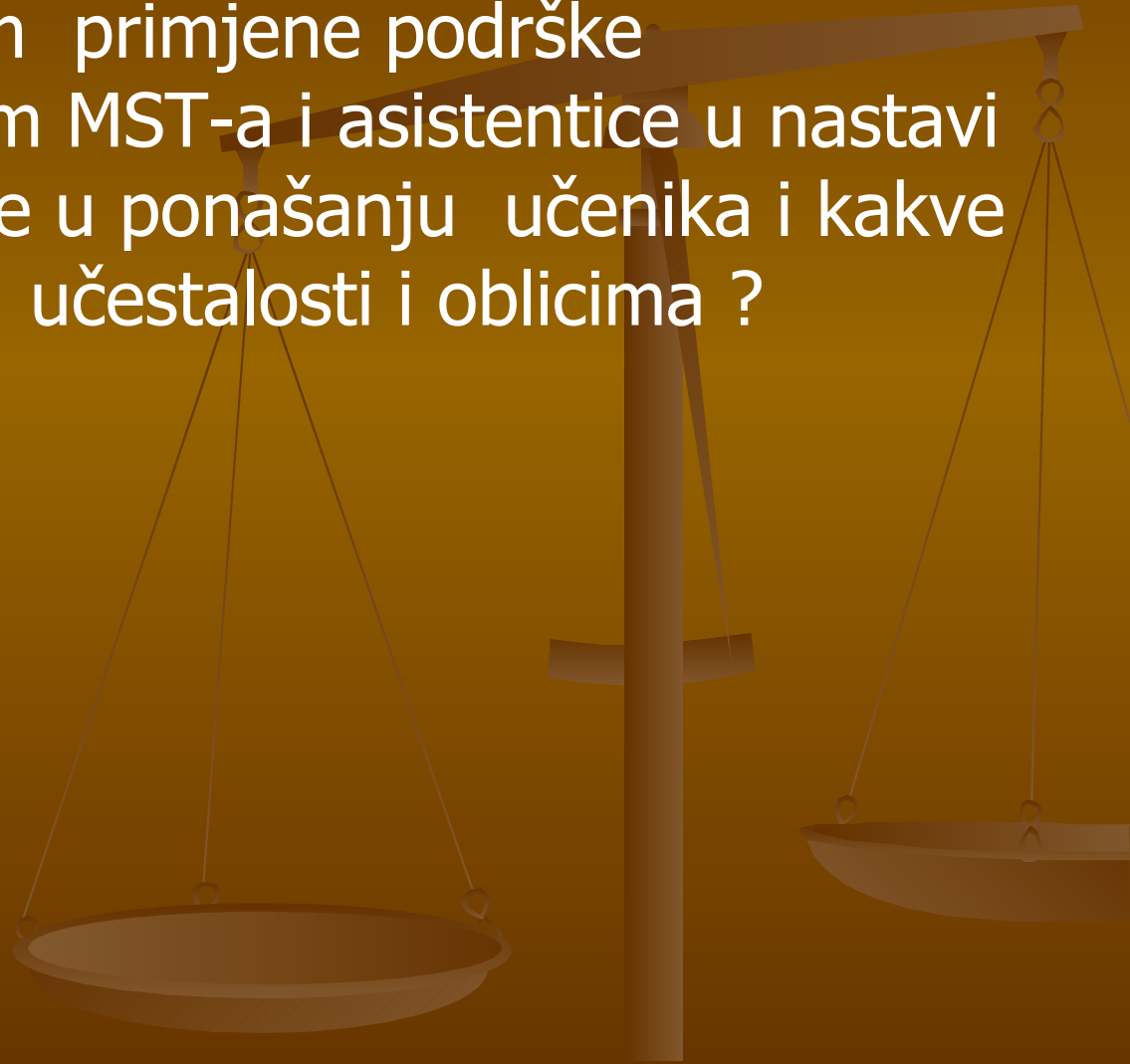
Kvalitativna metoda prikupljanja i obrade podataka

- Korišteni su načini i metode obrade prema Mesec, (1989), Mayring, (1995), Ropuš-Pavel (1999) Novak, Koller-Trbović, (2005).

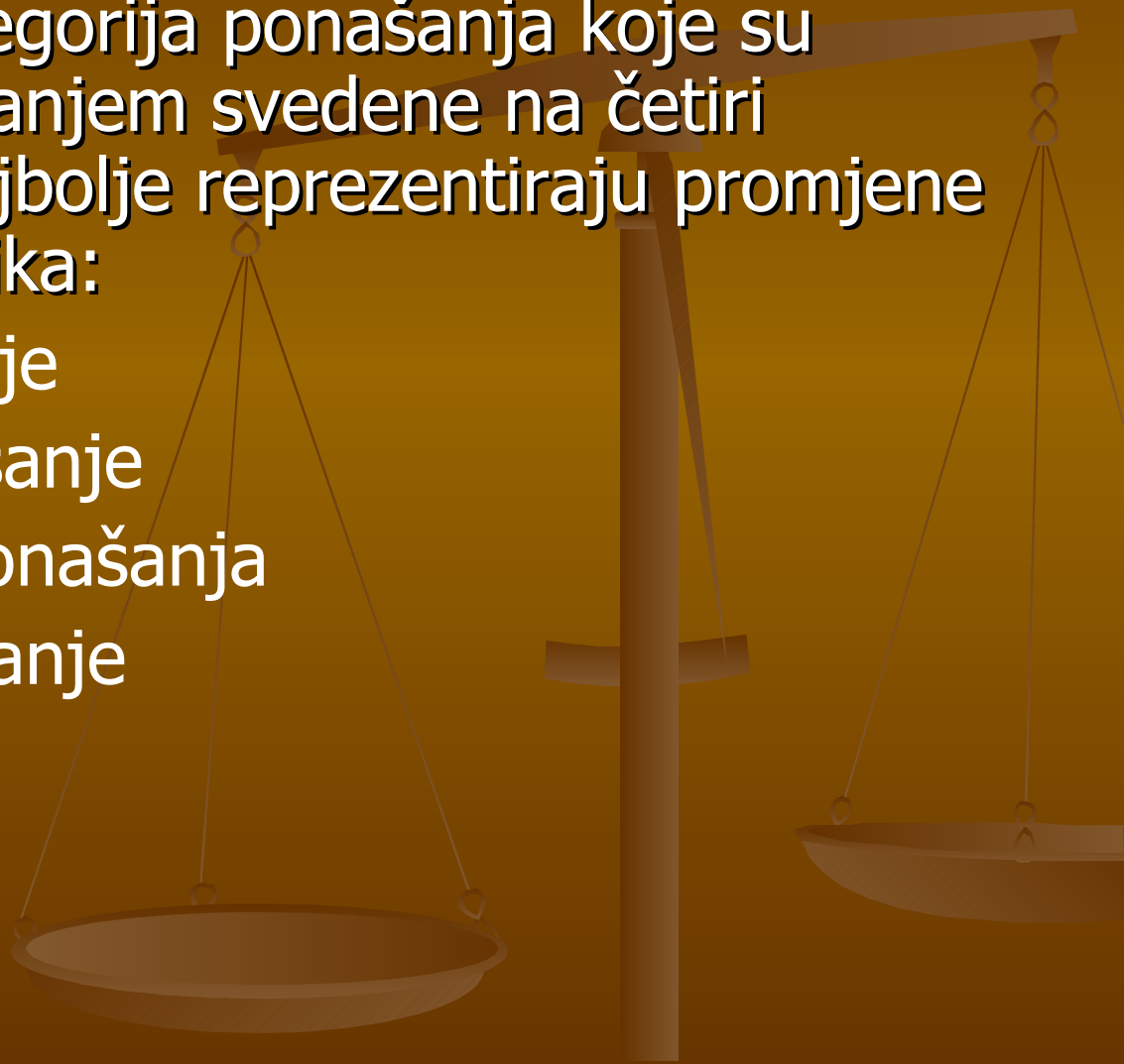
Istraživačko pitanje

- Da li su se tijekom primjene podrške uključivanju putem MST-a i asistentice u nastavi pojavile promjene u ponašanju učenika i kakve su te promjene u učestalosti i oblicima ?

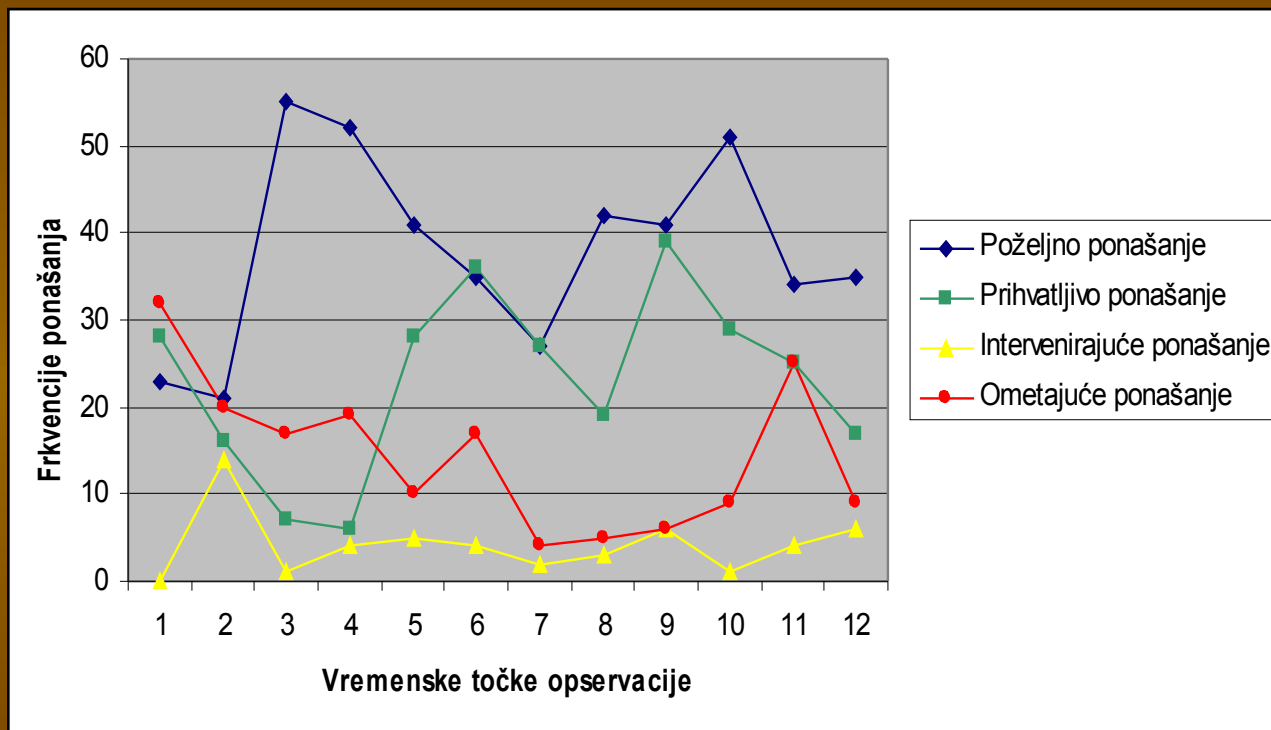
Kategorije ponašanja

- Utvrđeno je 8 kategorija ponašanja koje su daljnjim strukturiranjem svedene na četiri kategorije koje najbolje reprezentiraju promjene u ponašanju učenika:
- poželjno ponašanje
- prihvatljivo ponašanje
- intervenirajuća ponašanja
- ometajuće ponašanje

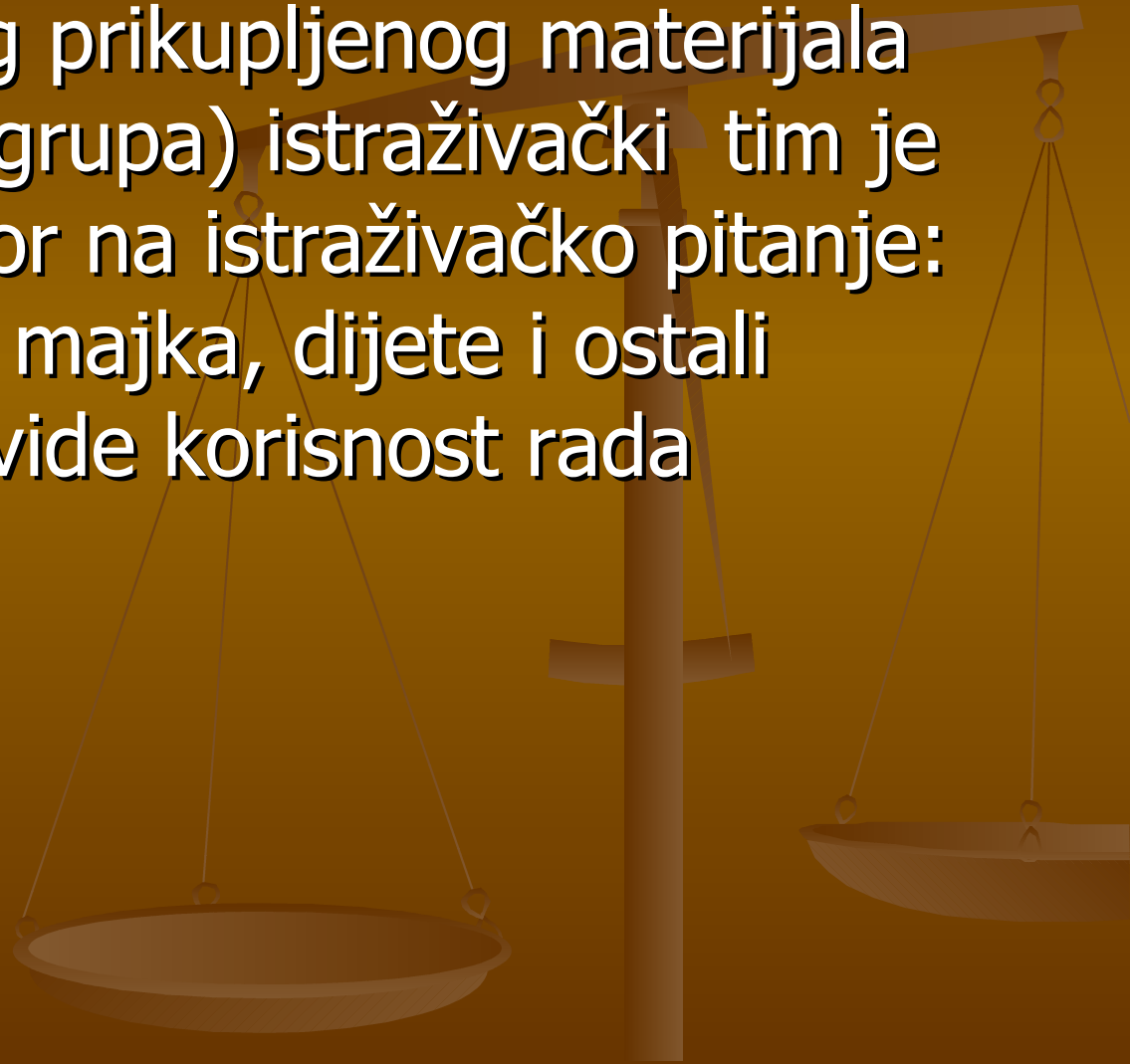

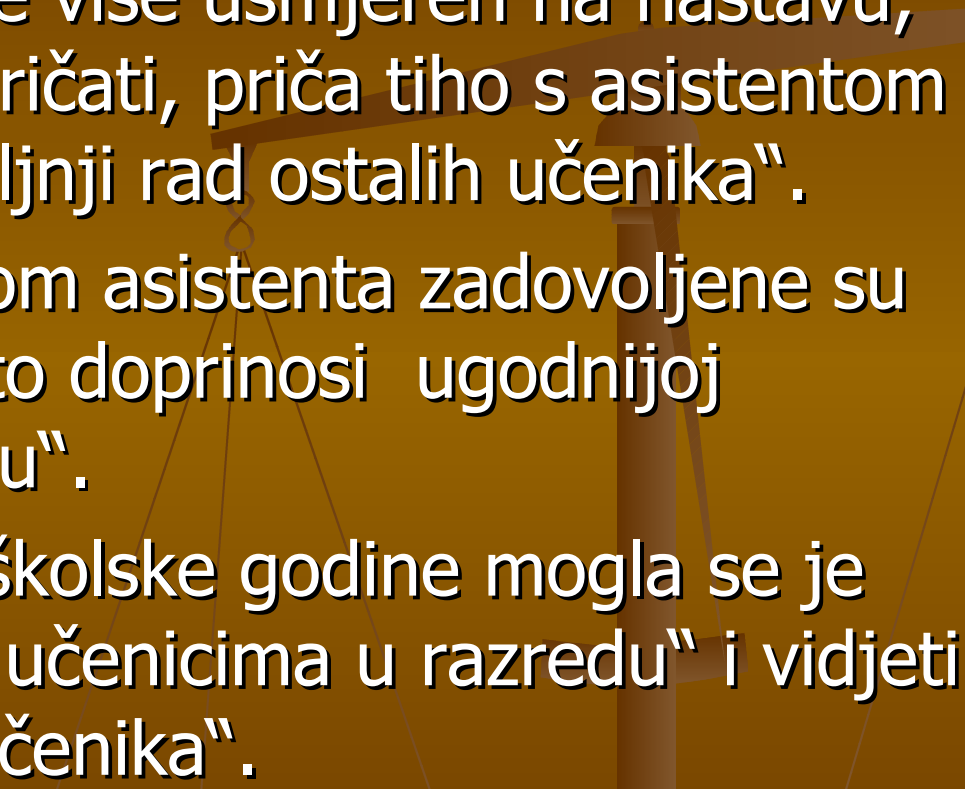

Grafikon 1. Frekvencije ponašanja kroz 12 vremenskih točaka opservacije

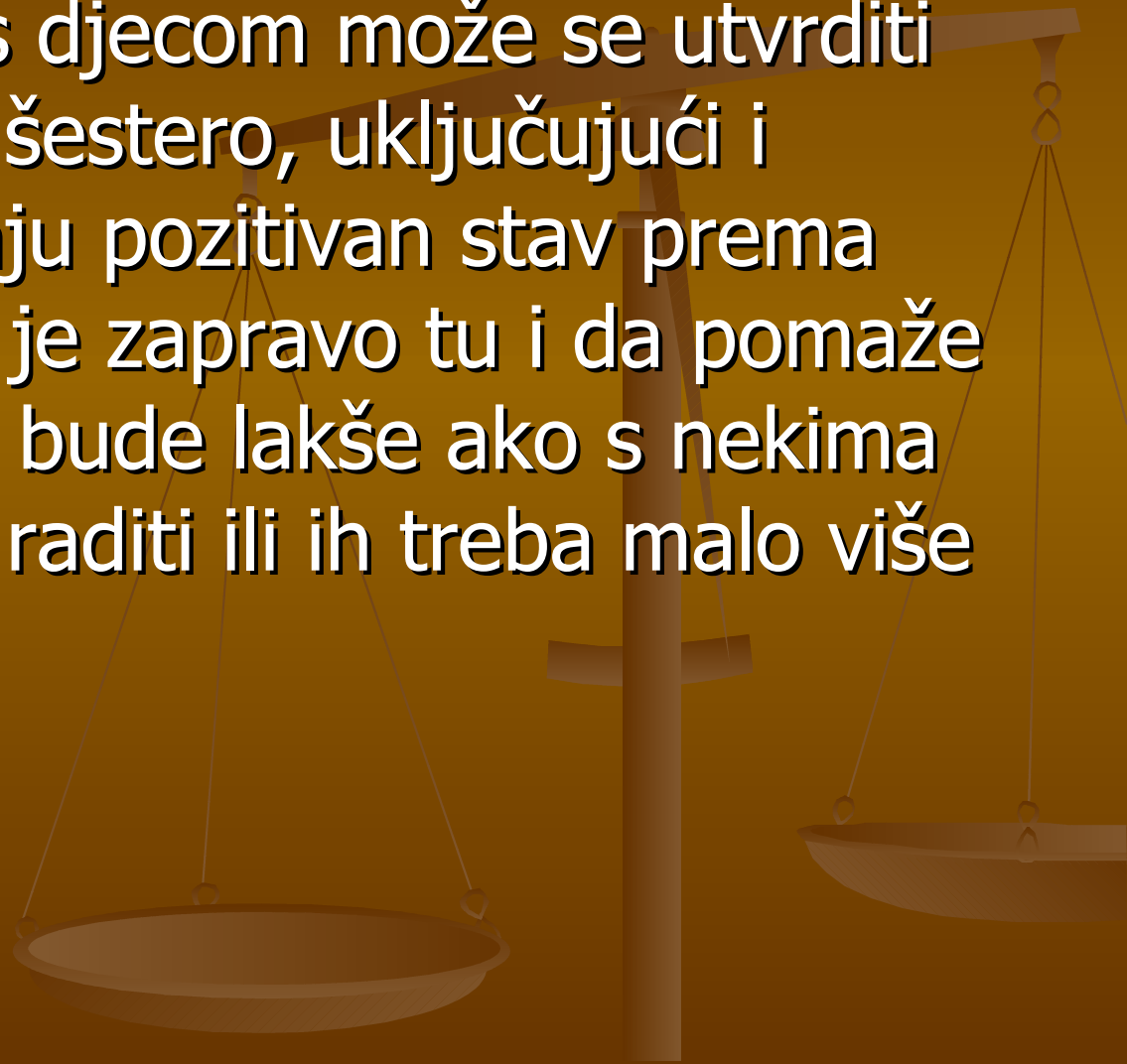

- Analizom drugog prikupljenog materijala (intervju,fokus grupa) istraživački tim je želio dati odgovor na istraživačko pitanje: „Kako učiteljica, majka, dijete i ostali učenici razreda vide korisnost rada asistentice?“.

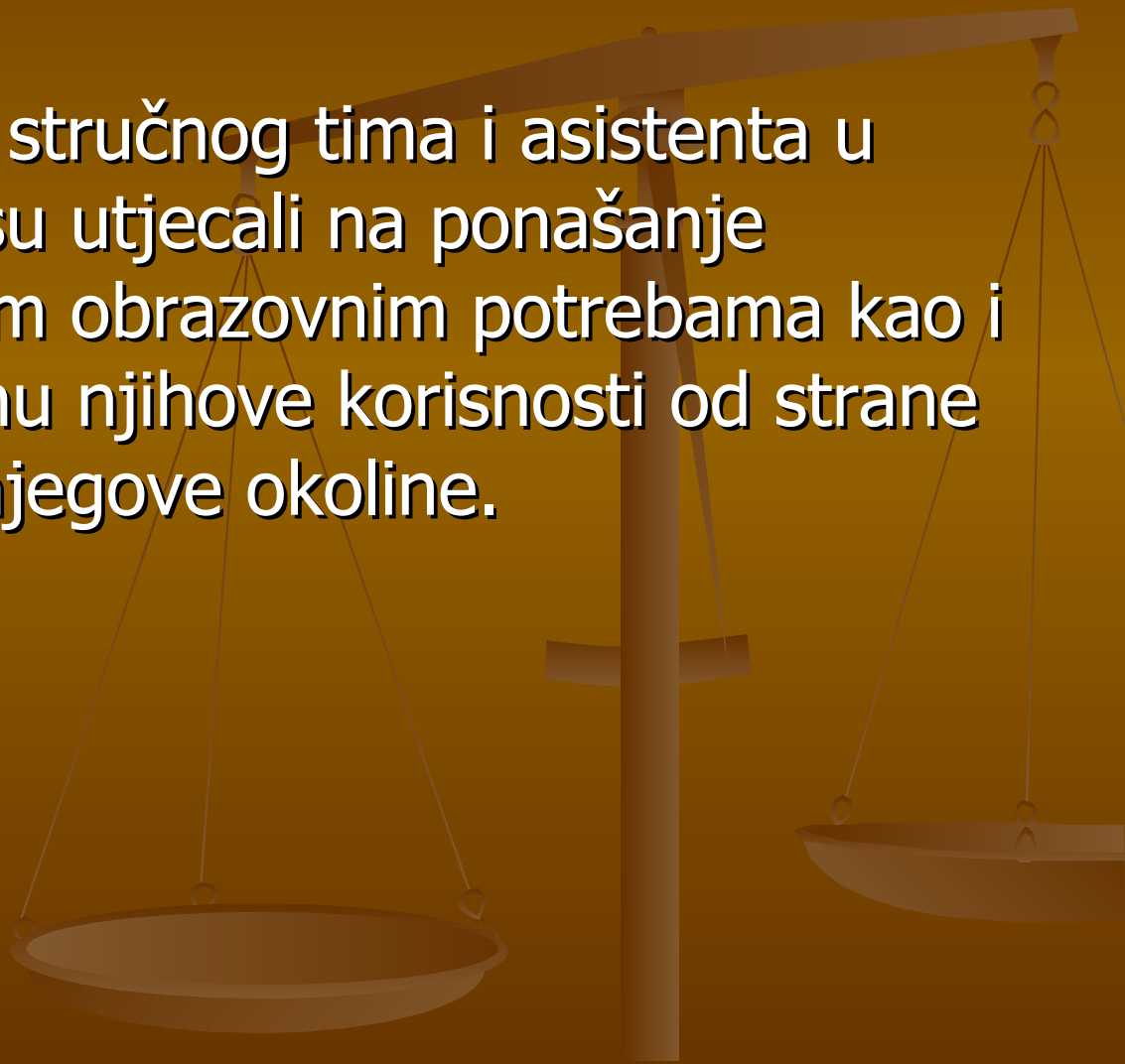
-
- Majka učenika izjavljuje nakon petomjesečnog programa: "sada je više usmjeren na nastavu, kad ima potrebu pričati, priča tiho s asistentom što omogućava daljnji rad ostalih učenika".
  - Učiteljica: "dolaskom asistenta zadovoljene su potrebe dječaka što doprinosi ugodnijoj atmosferi u razredu".
  - Nakon jedne i po školske godine mogla se je „posvetiti ostalim učenicima u razredu“ i vidjeti „potencijale svih učenika“.

- Iz fokus grupe s djecom može se utvrditi da učenici (njih šestero, uključujući i dječaka M.) imaju pozitivan stav prema asistentici „Ona je zapravo tu i da pomaže učiteljici da njoj bude lakše ako s nekima treba malo više raditi ili ih treba malo više primiriti...”

Zaključak istraživanja

- Podrška mobilnog stručnog tima i asistenta u nastavi pozitivno su utjecali na ponašanje učenika s posebnim obrazovnim potrebama kao i na osobnu procjenu njihove korisnosti od strane drugih dionika iz njegove okoline.

Primjer učenice 5.razreda osnovne škole iz Siska
uključene uz asistenta i MST
(iz prezentacije na Konferenciji Podrškom do škole za sve
Zagreb, 19.11.2009.)

Prijedlozi

- Da bi se ostvarilo EDUKACIJSKO UKLJUČIVANJE U Hrvatskoj temeljem strategija i zakonskih propisa potrebna je kvalitetna i razrađena organizacija sustava podrške.
- Organizacijski oblik podrške odgovarati će resursima svake sredine.